

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació. Estudis de Grau d'Educació primària

Memòria del Treball de Fi de Grau

Les fronteres entre el TEL i el TEA. Estudi de cas al límit de les dues dificultats.

Maria Magdalena Ibáñez Melià

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2019-2020

DNI de l'alumne: 41618385T

Treball tutelat per Eva Aguilar Mediavilla
Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☐	☐

Paraules clau del treball:
Intervenció, TEL, TEA, desenvolupament lingüístic i comportament conductual.

ESTUDI DE CAS. AL LÍMIT ENTRE EL TEL I EL TEA.

CASE STUDY. AT THE BOUNDARY BETWEEN TEL AND TEA

Maria Magdalena Ibáñez Melià

Universitat de les Illes Balears. Facultat d'Educació. Estudis de Grau d'Educació primària.

Eva Aguilar Mediavilla

Universitat de les Illes Balears. Facultat d'Educació. Estudis de Grau d'Educació primària.

RESUM

Els infants que presenten característiques atípiques en relació al desenvolupament lingüístic poden presentar dificultats socials i conductuals, fet que provoca que sigui difícil, sobretot a edats primerenques, diferenciar entre trastorn específic del llenguatge (TEL) i trastorn de l'espectre autista (TEA). En aquest treball s'estudia un cas on el llenguatge i el comportament s'han vist alterats. Es pot dividir l'estudi en dues etapes temporals: la primera fase que engloba dels 2 als 6 anys i la segona fase que fa referència a l'actualitat (17 anys). A la primera fase es profunditza en l'adquisició del llenguatge i la seva funcionalitat, mentre que a la segona fase es converteixen en objecte d'estudi els comportaments conductuals. Es fa a continuació, un recull de les intervencions que es varen dur a terme al llarg de la primera fase, a les institucions professionals i al centre educatiu on es va escolaritzar. S'exposen també les proves que se li han passat al llarg del procés, tant les clíniques com les diagnòstiques, juntament amb les observacions dels resultats de cada una de les etapes de desenvolupament. La finalitat de l'estudi és arribar a establir relacions entre diferents trastorns que semblen aïllats uns dels altres, estudiant les característiques que es presenten tant a nivell lingüístic com a nivell cognitiu.

Paraules clau: intervenció, TEL, TEA, desenvolupament lingüístic i comportament conductual.

ABSTRACT

Children who shows atypical characteristics in relation to linguistic development may present social and behavioral difficulties, making it hard to differentiate between specific language disorder (SLD) and autism spectrum disorder (ASD), especially in early ages. This paper examines a case in which language and behaviour have been altered. This study can be divided in two temporal stages: the first one goes from 2 to 6 years, and the second one focuses on the present (17 years old). The first stage

looks into language acquisition and its functionality, while in the second one, conductual behaviours become the object of study. The following it's a summary of interventions that were carried out during the first stage in the professional institutions and in the educational center where he was studying. Are exposed too the tests he has been doing through the process, both clinical and diagnostic are also presented, along with observations of the results of each of the developmental stages. The aim of this study is to stablish relations between disorders that seems isolated from each other, analysing both linguistic and cognitive characteristics.

Key Words: intervention, SLD, ASD, language development and

Introducció

Avui en dia, és bastant comú trobar alumnes amb dificultats en audició i llenguatge a dins les aules; per això cal donar cada cop més pes a factors els quals són fonamentals a l'hora d'introduir millores en l'entorn educatiu. Es podria considerar un d'ells, la capacitat que haurien d'adquirir tots els docents de saber identificar aquells alumnes que poden presentar una desviació o mancança en el seu llenguatge, amb el rerefons de poder realitzar un servei d'atenció primerenca. També ho hauria de ser l'enfocament de l'escola cap a un sistema inclusiu, per evitar una segregació dels alumnes depenent de les seves capacitats i les seves metodologies d'aprenentatge, donant peu a un enfocament que es deixi de centrar en el dèficit lingüístic d'un alumne per intervenir també en el context (Vidal Sastre, 2015). Seguint amb la idea de potenciar la comunicació, Del Río (2006) proposa convertir l'aula en un context natural, on el llenguatge no tan sols és matèria d'estudi en si mateix, sinó que es converteix en un element que facilita i potencia la interacció. Tots els processos, dins el context educatiu, involucrats en l'adquisició del llenguatge requereixen, segons Acosta (1999), una intervenció conjunta entre el mestre especialista en audició i llenguatge o el logopeda i la resta de l'equip docent, de forma que es podria optar per un model col·laboratiu.

Per tant, la competència docent, l'enfocament cap als sistemes inclusius, la importància del context i el treball col·laboratiu entre professionals són aspectes que engloben tota la part de l'adquisició del llenguatge i el desenvolupament d'aquest, i no només en el cas d'alumnes que presenten necessitats específiques, sinó com a mètode perquè tots els alumnes arribin a adquirir la màxima competència comunicativa.

La comunicació, com a concepte, s'entén com un procés de transmissió d'informació d'una entitat a una altra (Calleja 2018, pàg 16), és la transmissió d'un significat independentment del mitjà: verbal o no verbal, vocal o no vocal. La via de comunicació per defecte que tenim els humans és el llenguatge, que es pot entendre com la capacitat que té un individu per comunicar-se mitjançant un sistema de signes regits per unes regles establertes per expressar idees, pensaments i sentiments.

El llenguatge és el sistema de comunicació més complex i multifuncional. Per la seva millor comprensió se'n necessita un model de representació, el model multidimensional de Bloom y Lahey proposa, segons l'article de Peñafiel (2013):

“considerar el llenguatge, un sistema de signes convencionals organitzat en normes, com la interacció dels seus tres components principals: forma, continguts i ús en els seus dos processos: comprensió i producció”. (p.327)

La forma és bàsicament la morfologia, la sintaxi i la fonologia, el contingut la semàntica, i els significats i les formes d'ús estan regits per la pragmàtica. (Jiménez Rodríguez, 2010). Així doncs, les dimensions del llenguatge s'estudien per nivells:

- El nivell fonològic estudia les normes de l'estructura, distribució i seqüència dels sons de la parla i els fonemes; un fonema és la unitat mínima lingüística que estableix diferències de significat i es classifiquen en funció de les propietats acústiques, el mode i el lloc de producció.
- El nivell morfosintàctic, la sintaxi regula la combinació de les paraules per organitzar l'estructura de l'oració, mentre que la morfologia està relacionada amb l'organització interna de les paraules, estudiant el gènere, el nombre, els prefixos, els sufixos, el temps, etc.
- El nivell lèxic inclou el significat de les paraules, i la semàntica són les relacions que s'estableixen entre aquestes paraules, donant així existència als camps semàntics.
- El nivell pragmàtic, és el que conclou les normes relacionades amb l'ús i la intenció comunicativa.

L'adquisició de les capacitats de la comunicació i el llenguatge passa de les habilitats preverbals a les verbals; la comprensió de la informació del llenguatge presideix a l'ús de la paraula parlada (Simms, 2017).

El desenvolupament típic del llenguatge s'inicia a l'etapa prelingüística, des del naixement als 12 mesos d'edat, on l'infant comença a manifestar-se mitjançant mirades, somriure, balboteig de sons vocàlics. Als 3 mesos d'edat presenta atenció al to de veu, l'expressió facial i els moviments corporals de l'adult. La imitació i els intercanvis vocals comencen al voltant de 6 mesos. Cap als 8 mesos d'edat se'n adona que els sons que produeixen els adults tenen un impacte en els altres, descobrint així la intencionalitat: la causalitat d'usar mitjans per aconseguir fins. Seguidament apareixen els protoimperatius i protodeclaratius, que van units a l'atenció conjunta, que es dona quan els dos individus centren l'atenció en una mateixa cosa, establint ja una comunicació (no verbal). Al voltant dels 10 mesos d'edat, presenten expressions amb les paraules etiqueta (quan es tracta de sons del seu repertori) que són adquirides per la imitació, introduint la preconverta. A l'etapa de l'holofase, l'infant ja té un any, comença a adquirir el lèxic (entre 50 i 100 paraules) i la capacitat de combinar dues paraules o nuclis, iniciant així la comprensió de la gramàtica (sintaxi). Durant l'etapa telegràfica es produeix l'explosió lèxica, diferencia la interrogació i la negació, participa en converses i agafa consciència del pronom “jo” per referir-se a ell mateix. Als 3 anys es produeix l'extensió gramatical, on molts infants tenen la capacitat de fer frases de tres nuclis amb un ordre correcte, tot i que l'articulació de la parla (fonètica) és intel·ligible per un desconegut. A l'edat de 5 anys, ja són capaços de respondre a preguntes obertes, van millorant la narració, la pragmàtica i les habilitats metalingüístiques, com afirma Simms (2017): “les habilitats de conversació li permeten mantenir un breu diàleg amb frases relacionades, mantenir un tema i utilitzar el llenguatge per aconseguir informació i regular el seu comportament.” (p.438). Finalment, a l'edat de 6 - 7 anys, la capacitat de fer un discurs narratiu els hi dona l'oportunitat d'elaborar un text global, passant de descriure fets aïllats a considerar la història globalment, utilitzant connectors i establint una coherència en el discurs; també la pragmàtica adquireix gran importància, augmenta ràpidament l'habilitat de la comunicació referencial, l'ampliació conceptual de les paraules i l'adaptació a l'entorn social (riquesa de registres).

Quan les etapes de l'adquisició del llenguatge es veuen alterades, és quan es parla de l'existència de dificultats del llenguatge. Tota classe d'aprenentatge es basa en un conjunt de mecanismes; i els déficits en llenguatge es poden explicar en funció de mecanismes d'aprenentatge (Garcia & Kenneth,

2008). Per això cal estudiar cada un d'aquests mecanismes de manera individual per poder arribar a la construcció d'un tot, observant les conductes, la comunicació i les interaccions en diferents contextos i interlocutors. A més, no poder comunicar-se adequadament incideix en totes les àrees del desenvolupament: cognitiu, afectiu i social, especialment si resulta també compromès el procés comprensiu, a més de l'expressiu del llenguatge (Peñafiel, 2013).

La falta o alteracions del llenguatge apareix a edats primerenques, és des d'aquest període que s'ha d'establir un tractament per evitar l'increment de les dificultats comunicatives, proporcionar reforç al nin i posar en pràctica accions logopèdiques. Aquí es destaca la importància de la detecció precoç, que proporciona als especialistes informació per a la intervenció convenient com més aviat millor, ja que ens trobam en l'edat de més plasticitat cerebral, i per tant, de major capacitat d'aprenentatge lingüístic. Per aquesta intervenció és important discriminar si hi ha problemes en la comprensió del llenguatge o en l'audició i recepció d'aquest; també ajuda a enfocar la intervenció, diferenciant-la d'altres tipus de dificultat de comunicació i llenguatge (Galbe Sánchez-Ventura et al.,2018).

Partint del desenvolupament lingüístic de l'ésser humà, les actuals línies d'investigació per detectar indicadors primerencs de desviació en el desenvolupament lingüístic es centra principalment en el valor predictiu de les valoracions prelingüístiques i la relació entre lèxic i gramàtica des d'un enfocament evolutiu i funcional (Peñafiel, 2013). Aquestes valoracions prelingüístiques les fan els pares i familiars més propers, i en elles, el context familiar i cultural de l'infant és un pilar fonamental: el desenvolupament lingüístic de l'infant, com assegura Muñoz (1991) és una combinació entre la disposició del nin per a l'adquisició del llenguatge i el llenguatge dirigit al subjecte per part dels membres del seu entorn immediat, cap dels dos components és suficient en sí mateix per assegurar el correcte desenvolupament comunicatiu. Per realitzar un diagnòstic més concret, es tenen en compte els antecedents familiars de l'infant relacionats amb dificultats del desenvolupament lingüístic, el nivell d'audició i altres àrees cognitives.

L'altre pilar fonamental és el paper dels "vigilants del desenvolupament infantil", nom que dona l'autora Peñafiel (2013) als professionals formats en l'àrea de pediatria i educació, donant importància no només al context familiar, sinó a les consultes mèdiques i la situació escolar de l'infant amb l'objectiu de conèixer el nivell de comunicació, comprensió i expressió del pacient. Segons dades del Centre d'Intervenció del Llenguatge (CIL) (Peñafiel, 2012), l'edat de la primera consulta per alarma de retard del llenguatge és: 15% als primers 9 mesos, 10% als 2 anys, el 35% als 2 anys i mig i el 40% als 3 anys d'edat. Demostrant que més de la meitat d'aquestes consultes es produeixen al voltant dels 3 anys. (ANNEX 1)

Si les alteracions lingüístiques o, en aquest cas, les mancances del llenguatge expressiu, sorgeixen durant les edats més primerenques podem parlar d'un inici tardà (IT) en els primers 24 mesos de vida, que sol derivar a un retard del llenguatge (RL) quan el nen ja té al voltant de 3 anys d'edat i un trastorn del llenguatge si la dificultat es manté al voltant dels 5 anys.

El retard del llenguatge és un alentiment en el conjunt de l'adquisició del llenguatge que si es manté fins als 5 anys amb absència de dificultats psicològiques, neurològiques i cognitives s'anomena trastorn específic del llenguatge. Aquest desordre (TEL) afecta a un ampli ventall d'aspectes del desenvolupament lingüístic, que inclou la fonologia, el lèxic, la morfologia i la sintaxi (Garcia & Kenneth, 2008). Aquesta desviació del desenvolupament típic afecta a tots els components, sobretot a l'expressió, i en menor mesura en la comprensió, comportant un inici tardà i un desenvolupament de lenta evolució en el llenguatge.

Quan el retard del llenguatge i les alteracions lingüístiques continuen al voltant dels 5 anys d'edat, podem parlar de l'existència d'un Trastorn Específic del Llenguatge (TEL) definit pel Comitè d'experts de l'AELFA (2015) com una "alteració significativa en l'adquisició i desenvolupament del llenguatge, que no està justificada per cap causa física, neurològica, intel·lectual ni sensorial, en unes condicions socials idònies." Segons el manual DSM-IV (1995) les característiques que presenta el TEL es

podrien resumir en: dificultats persistents en l'adquisició i ús del llenguatge degut a deficiències de la comprensió o l'expressió amb un lèxic reduït, una estructura gramatical limitada i un deteriorament del discurs narratiu, factors que limiten el fet de mantenir una conversació; i en conseqüència, es produeixen limitacions funcionals en la comunicació i la participació social. Aquest últim afecta de manera significativa a l'autoestima del subjecte.

Partint de l'evidència de què un trastorn del neurodesenvolupament rarament es troba aïllat de dificultats cognitives o habilitats en el llenguatge, és important estudiar els diferents plànols on l'individu es desenvolupa: conductual, cognitiu, biològic i contextual (Morton, 2005). Aquests són complementaris entre si, i a més que ens permeten estudiar les dificultats des de diferents punts de vista, ens permet interioritzar que l'ésser humà forma part d'un tot i el fet de no independitzar les necessitats fa que es pugui realitzar un estudi més concret i clar.

La probabilitat de patir una dificultat del llenguatge és independent de la llengua i del nombre de llengües que s'estan aprenent. Però les característiques lingüístiques dels infants amb dificultats del llenguatge són dependents de la llengua o llengües que estan aprenent, i els problemes sempre apareixen en els aspectes més complexos o menys transparents de la llengua/llengües d'aquestes que aprenen. Així per exemple els infants amb TEL que aprenen anglés tenen moltes dificultats amb la morfologia verbal mentre que els castellans i catalans tenen moltes dificultats amb els articles i els pronoms febles o clítics. Això és degut a què cada sistema de signes té les seves pròpies característiques. A més, els parlants les aprenen a mesura que estableixen relacions socials amb altres parlants d'aquest mateix codi. A la comunitat on vivim, per tant on l'estudi d'aquest cas s'ha duit a terme, és una comunitat bilingüe, la qual cosa comporta diferències en l'adquisició del llenguatge degut al bilingüisme. Els aprenents bilingües (tant amb com sense dificultats) tenen menys exposició a cadascuna de les seves llengües a més que poden utilitzar estratègies diferents als monolingües per aprendre el llenguatge. Així, per exemple, els infants bilingües presenten un vocabulari més baix en cadascuna de les llengües però la suma dels seus dos vocabularis és superior als dels nens monolingües (Aguilar-Mediavilla et al., 2018). Però el fet de ser bilingüe no fa que l'infant tingui un trastorn més greu ni que el bilingüisme li provoqui un trastorn del llenguatge en si mateix.

En el nostre cas farem referència al bilingüisme: castellà i el català. Els estudis existents fets amb infants bilingües de castellà i català amb TEL (Aguilar-Mediavilla et al., 2019):

...han mostrat dificultats persistents en tasques relacionades amb la manipulació de segments de paraules (consciència fonològica) i en el manteniment d'unitats verbals actives en memòria fonològica (repetició de paraules o repetició de frases), mentre que altres habilitats, com ara l'accés a les representacions fonològiques subjacents (denominació ràpida o fluïdesa verbal), es veuen afectades de manera primerenca encara que milloren durant el desenvolupament. Altres estudis on els infants bilingües tenien el castellà com una de les seves llengües també han mostrat dèficits en la memòria fonològica i en el processament d'informació auditiva i visual.

Centrant-nos en les dimensions del llenguatge (Aguilar-Mediavilla et al., 2019):

... les dificultats afecten especialment el component morfosintàctic, amb presència d'omissions en paraules de funció, errors de morfologia flexiva i una estructura sintàctica deficient. Però també s'observen dificultats en altres components lingüístics, com el fonològic, amb omissions de síl·labes àtones i reduccions de formes sil·làbiques; lexicosemàntic, amb errors en l'ús de verbs i dificultats d'accés lèxic, i amb la pragmàtica, amb presència de poca coherència narrativa (p.74)

Moltes vegades, i sobretot en edats molts primerenques el TEL es confon amb el Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) ja que inicialment les característiques poden ser similars.

Diagnòstic diferencial	TEA	TEL / ER	TEL/E
Mirada	No	No	Si
Atenció conjunta	No	No sempre	Si
Anticipació de rutines	Si	No	Si
Petició	Si, amb gests	Assenyala	A través de gests
Balboteig no expressiu	No	Si	Si
Aparició de primeres paraules	Al voltant de 24 mesos	Tard, als 3 anys	Tard, als 2 anys
Major alteració en comprensió que expressió	Si	Si	No
Dimensions lingüístiques: · Fonologia · Sintaxi · Lèxic · Pragmàtica	Poca afectació Distorsió Normalment escàs Greu alteració	Distorsió Escassa Molt escàs Gests	Retard Retard Escàs Gests i funcions bàsiques
To de veu	Alterat	Normal	Expressiu
Joc simbòlic i funcional	No	Si	Si
Expressió afectiva	No	Si	Si

El DSM-V (2013) descriu el TEA com un trastorn caracteritzat per alteracions persistents en la comunicació i la interacció social i l'aparició de comportaments, interessos o activitats restrictives i repetitives. Les deficiències en comunicació i interacció social en diferents contextos comporten una reciprocitat socioemocional, fracàs de la conversació normal, i una disminució dels interessos, emocions i afectes, passant per anomalies del contacte visual i el llenguatge corporal relacionats amb la comunicació no verbal, i presentant dificultats per ajustar el comportament en diferents contextos socials, des de la perspectiva de les relacions entre persones. Per altra banda, les activitats restrictives i repetitives de comportament o interessos inclouen moviments o parla estereotipats, insistència en la monotonia i inflexibilitat dels patrons, interessos restringits i fixes a la vegada que inusuals, també la hipersensibilitat als estímuls sensorials és un comportament que assegura un possible diagnòstic de TEA.

La detecció a edats primerenques dels TEA fa possible dur a terme un diagnòstic i una intervenció més adient per a l'infant, per això és important identificar senyals d'alerta o indicacions, que solen ser fàcilment detectables a l'edat de 18 mesos (Salud, 2005). Indicis, en el dèficit en comunicació i interacció social, que ens poden fer sospitar i que cal presentar principal esment serien els següents: dificultats en el contacte ocular, no assenyalar o establir mirades cap a un objecte que desitgen, presenten poca empatia, les expressions emocionals principalment facials es veuen reduïdes, ús dels gestos alterats, aïllament i interacció social reduïda (depenent de la gravetat) i notable joc alterat, evitant fer joc simbòlic o de rols. Indicis, en la reproducció de comportaments restrictius i repetitius, es poden observar en conductes com: parla i moviments estereotipats d'objectes, moviments inusuals

amb les extremitats (aleteig de mans o caminar de puntetes), jocs poc habituals com ordenar o col·leccionar, inflexibilitat en les rutines i alteracions sensorials.

Aquests comportaments s'han de valorar, segons Sánchez (2019), des de tres dimensions. La dimensió en l'àmbit social, on s'han d'avaluar les interaccions socials i emocionals, relacionades amb l'atenció conjunta, analitzant les capacitats de comprensió, empatia i ajustament social a una diversitat de contextos observant la qualitat del vincle tant entre els seus iguals com amb els adults. La dimensió en l'àmbit comunicatiu i lingüístic, es fa una anàlisi de les competències comunicatives i pragmàtiques, valorant l'ús de funcions lingüístiques, i des d'una perspectiva més àmplia, observar si ajusta la gestió, el contingut i el context als intercanvis comunicatius de les conversacions. La dimensió que fa referència al patró cognitiu-conductual avalua les funcions executives i l'ajustament conductual als processos cognitius, a més d'analitzar la capacitat d'organització i planificació d'activitats diàries.

Les característiques del TEA varien segons el grau d'afectació que pateix el subjecte, es pot subdividir en TEA de grau 1, grau 2 i grau 3, on la gravetat augmenta consecutivament. Ens centram en el TEA de grau 1, associat al Síndrome de Asperger (SA). Resumint les desviacions observables, primer en comunicació social, trobam una dificultat en les interaccions socials demostrant poc interès en l'inici d'aquestes, respostes atípiques o insatisfactòries, i capacitat de parlar amb frases completes però pot fallar la comunicació ampliada; i segon, en comportaments restringits i repetitius, s'observa una dificultat per alternar activitats, problemes en l'organització i planificació que produeixen dificultat en l'autonomia.

El Síndrome d'Asperger (SA) presenta similituds amb el denominat autisme clàssic, com s'ha esmentat anteriorment aquestes serien les limitacions socials i els estereotips, però es diferencia d'aquest pel que fa a les habilitats intel·lectuals -les persones amb SA tenen un coeficient intel·lectual normal o superior a la mitjana- i les habilitats comunicatives (Rodríguez Muñoz, 2012).

En relació amb el desenvolupament lingüístic i funcions d'aquest, amb el seu estudi en joves adults amb SA, Rodríguez Muñoz (2012) afirma:

els adults amb SA no varen mostrar, generalment, diferències significatives en els ítems referits a l'àrea textual (missatge, domini lèxic i gramatical). No va ocórrer el mateix en àrees enunciatives i interactives, on exhibiren una consciència pragmàtica deficitària en relació amb els adults amb desenvolupament típic (DT). (p. 21)

Aquest estudi mostra que les persones amb SA presenten mancances en la interacció, no pel fet de no tenir un coneixement del llenguatge, dels seus components i la combinació entre aquests, sinó per l'afectació que es dona en la dimensió pragmàtica, en l'ús adequat del llenguatge en diferents contextos i en la traducció literal d'aquest.

Seguint amb les desviacions que afecten a les relacions socials, segons el DSM-IV (1995), existeix un altre trastorn més centrat únicament en la inhibició social i les relacions afectives. És un trastorn que pertany al grup C dels trastorns de la personalitat, s'anomena Trastorn de la Personalitat per Evitació (TPE). Aquest trastorn es caracteritza per una inhibició social, sentiments d'inadequació i una hipersensibilitat a l'avaluació negativa, mostrant així una mala recepció a les crítiques. Tendeixen a ser tímids i callats, ja que pensen que les seves opinions seran avaluades negativament, la qual cosa provoca una falta d'empatia. L'afecte i el contacte físic també es veu alterat, normalment presentant una evitació cap a aquest. Amb relació al seu entorn, són molt observadors, solen avaluar els moviments i expressions d'aquells amb els que tenen contacte. Cal destacar que, a diferència de la majoria de trastorns, aquest comença a manifestar-se durant el principi de l'edat adulta (DSM-IV-TR, 1995).

Finalment, un altre déficit que es pot relacionar amb els trastorns exposats són les dificultats auditives, especialment les lleus. Així doncs, cal tenir en compte un factor molt important, que comporta una part fonamental de l'intercanvi comunicatiu, aquest és l'audició. L'audició, a més de ser un vincle important d'unió amb l'entorn, és la via principal a través de la qual es desenvolupa el llenguatge oral (Jáudenes Casaubón & Patiño Maceda, 2006). Segons FIAPAS (2006):

la sordesa en quan a deficiència, es refereix a la pèrdua o anomalia d'una funció anatòmica i/o fisiològica del sistema auditiu, i tenen una conseqüència immediata en la capacitat per sentir-hi, el que implica un déficit en l'accés al llenguatge oral.

Per aquest motiu cal tenir les competències necessàries per detectar quan un infant presenta una dificultat auditiva, ja que no se li poden atribuir dificultats en l'adquisició del llenguatge aïllades d'aquest trastorn, l'infant no pot adquirir el llenguatge en un desenvolupament típic si no té coneixement d'aquest perquè no pot percebre'l o, el percep a més decibels (dB) del que és habitual.

En aquest treball es parla no només d'una dificultat del llenguatge en particular, sinó que consisteix en una comparació de diverses necessitats específiques, amb l'objectiu d'estudiar un cas amb comportaments de conducta inusuals i desenvolupament del llenguatge alterat, centrant-nos en aquest últim. Es tracta d'establir fronteres entre el Retard del llenguatge, el TEL, aspectes del TEA - enfocant-nos en el Síndrome d'Asperger - i trastorns relacionats amb la personalitat, com seria el TPE. El que es pretén es concretar quines son les parts avaluables i/o observables en aquest cas en concret, partint de què cada cas es diferent i no és habitual presentar unes característiques estàndard, sinó què, com diu Cromer (citada a p.132 de Garcia & Kenneth (2008):

“el déficit pot ser causat per una falta d'estructuració jeràrquica. Els nins amb retard del llenguatge no tenen afectat el coneixement del llenguatge, sinó un aspecte més general de la cognició; tots els altres sistemes amb la mateixa propietat haurien d'estar també afectats.”

Així explica l'autor que les mancances del llenguatge solen anar enllaçades a altres déficits.

L'objectiu d'aquest treball és fer un estudi de cas d'un infant, adolescent ara, al que anomenam Xisco, que va presentar alteracions lingüístiques i de conducta en la seva infantesa. Per l'estudi de cas es tendran en compte també alguns aspectes de comportament i conducta que en Xisco va presentar els primers anys, els quals es podrien associar al Trastorn d'Espectre Autista (TEA), que cal destacar. També s'observarà el procediment evolutiu d'en Xisco, pel que fa a la comunicació i interacció, al llarg del procés maduratiu. I, estudiar si avui dia existeixen factors que ens podrien indicar que en el passat va patir una alteració lingüística i/o com ha anat adaptant les seves necessitats a situacions comunicatives. Així doncs s'ha de fer una avaluació del llenguatge partint de les dimensions d'aquest: fonologia, lèxic i semàntica, morfologia i pragmàtica.

En concret l'objectiu general és veure l'evolució d'un cas real on es va donar un desenvolupament atípic del llenguatge. Aquest objectiu general es concreta en:

- Estudiar i analitzar els comportaments i conductes dels primers anys.
- Establir relacions entre déficit del llenguatge i comportaments conductuals.
- Relacionar les dificultats de comunicació amb el TEA (Trastorn de l'espectre autista) i fer el diagnòstic diferencial.
- Analitzar i identificar les alteracions en les diferents dimensions del llenguatge i la comunicació.

- Detectar quines àrees del llenguatge i la comunicació es veuen afectades en el cas.
- Avaluar el procés i l'evolució del subjecte.
- Analitzar les activitats i actuacions d'intervenció que s'han duit a terme en el cas i veure com han repercutit en la seva evolució.
- Entrevistar a la família per tenir una visió més acurada del subjecte i relacionar-ho amb la seva evolució.

La finalitat del treball és estudiar la evolució d'en Xisco. Partint de les primeres observacions relacionades, per una part amb el desenvolupament atípic del llenguatge i l'afectació en la comunicació, i per l'altra, l'alteració en les conductes i el comportaments; fins arribar a la situació actual i l'adaptació d'en Xisco a situacions contextuals. Passant per un procés d'estudi i observació de les proves clíniques i diagnòstiques, les activitats i intervencions que es varen dur a terme i concluint amb les proves que se li han passat a dia d'avui.

Mètode

El treball segueix una metodologia d'estudi de cas.

Participant

El subjecte que s'estudia és en Xisco. Actualment té 17 anys i cursa segon de batxillerat a l'IES Felanitx. En la formació acadèmica no presenta dificultats notòries, però sí presenta algunes mancances pel que fa a l'extensió del lèxic i l'estructuració morfosintàctica. S'observen dificultats també, a l'hora de redactar un discurs narratiu, provocant aïllament en els fets i una desestructuració en el text, fet que dificulta la lectura d'aquest. Pel que fa al llenguatge, és bilingüe, té un perfecte coneixement del català (la llengua materna) i del castellà, demostrant també un nivell en una tercera llengua, l'anglès, que li permetria mantenir una conversació bàsica. En l'àrea matemàtica, de memòria i perceptivo-manipulativa no presenta desviacions. Destaca en la formació artística, sobretot en la motricitat fina relacionada amb el dibuix; la música també és un reforç molt positiu per a ell. Cal destacar que presenta coneixements extensos en temes que són del seu interès.

Pel que fa a les característiques personals, descrites pels pares, a dia d'avui, podem destacar que presenta inseguretat en alguns contextos, quan una activitat no li va bé la pren com un fracàs personal i quan li dóna bons resultats agafa confiança. Li costa establir contacte físic. La motricitat gruixada es veu lleugerament afectada (evita anar en bicicleta o moto, encara que es va treure el carnet de conduir al primer examen), és poc expressiu i no presenta especial interès per explicar les experiències viscudes. És un nin molt voluntariós i molt honest, es preocupa per les persones més properes a ell, quasi mai entra en discussions i li agrada passar temps sol a la seva habitació.

Material

Pel que fa a les proves, es divideixen en dues etapes, regides pel moment: primer les que se l'hi varen passar durant els primers anys, on el desenvolupament del llenguatge es va veure alterat, diferenciant les proves clíniques de les proves de diagnòstic; i segon, les proves que se li han passat

a dia d'avui, als 17 anys d'edat. També s'inclouen els qüestionaris que s'han passat als pares, a dia d'avui, per tenir una informació més àmplia i des d'una perspectiva familiar.

- Proves durant el desenvolupament lingüístic (de 2 a 6 anys):
 - Clíniques
 - Radiologia, resonància magnètica cranial. Clínica Rotger. Agost de 2005
 - Neurofisiologia clínica, informe EGG. Clínica Rotger. Setembre de 2005
 - Otorrinolaringologia. Hospital de Manacor. Desembre de 2005
 - Audiologia i Otoscòpia. Govern Balear, Salut Cecili Metel. Febrer i març de 2006
 - Exploracions en àcids orgànics en orina, AA en suero, X fràgil, EEG i RMN cranial. Hospital de Manacor. Gener de 2008.
 - Diagnòstic
 - Inventari de Desenvolupament Battelle. Aproscm. Gener i juliol de 2006.
 - Test de medicació de la funció motora gruixada (GMFM). Aproscm. Maig de 2006
 - Escales McCarthy d'aptituds i psicomotricitat per a nins (MSCA). Aproscm. Maig de 2007
 - Test Illinois d'aptituds psicolingüístiques (ITPA). Aproscm. Maig de 2007
 - Prova d'exploració de la parla per infants de 3 a 7 anys. Logopeda privat. Octubre de 2007 i maig de 2008
 - Test Illinois d'aptituds psicolingüístiques (ITPA). Logopeda privat. Maig de 2008
- Proves realitzades a dia d'avui (17 anys):
 - CELF-IV. Març de 2020
 - Recordant oracions
 - Formulant oracions
 - Classes de paraules (receptiu i expressiu)
 - Definicions de paraules
 - NEPSY- II. Teoria de la ment
 - RAVEN. Intel·ligència no verbal
- Qüestionaris al pares:
 - NICE. Senyals d'alarma TEA a secundària, 11-18 anys
 - Inventari de l'Espectre Autista. D'Àngel Rivière

Procediment

Encara que és important tenir informació actual d'en Xisco, el treball es centra en les edats primàries d'aquest. Es farà una investigació, un estudi, del desenvolupament pel que fa a l'adquisició del llenguatge, les competències cognitives i els comportaments conductuals. Ja que es aquesta la fase que es pretén observar amb més deteniment, per arribar a establir conclusions. Per tant podem dividir el treball en dos fases. La primera dels 2 als 6 anys i la segona en l'actualitat.

Resultats

Primera fase: 2-6 anys

Segons la descripció dels pares, quan era petit en Xisco presentava característiques que podien ser indicis de la presència d'un desenvolupament atípic. No mirar als ulls quan li parlaven, tenir un joc agressiu per comunicar-se, no gatejar amb normalitat, alguns cops caminar de puntetes i sobretot el fet de no produir cap tipus de paraula ni so, en són alguns exemples. Durant la primera fase d'avaluació inicial, en Xisco tenia de 2 a 6 anys d'edat.

L'embarç va transcórrer amb normalitat, va nàixer per part natural, després de 38 setmanes de gestació, el seu pes fou de 3,750g. S'ha criat dins un entorn familiar típic amb un nucli familiar de pare, mare i una germana gran. L'escolarització que ha rebut també és típica, al primer any d'escolarització no es va tenir indicis de que en Xisco pogués patir una alteració en el desenvolupament del llenguatge; varen sers els pares qui, quan en Xisco tenia al voltant de 2 anys d'edat, varen decidir informar-se sobre les conductes que presentava el seu fill. Varen investigar i algunes de les característiques coincidien amb l'autisme, perquè no només hi havia una mancança en el llenguatge sino també una alteració en els comportaments conductuals. Es podria explicar la situació inicial analitzant els següents ítems del desenvolupament:

- Desenvolupament motor: no gatejava, anava arrosegant-se "de cul", més tard va començar a caminar, però sempre li ha costat més mantenir la coordinació motora del peu esquerre, avui en dia du plantilles pel fet de tenir les plantes del peu planes. Alguns cops caminava de puntetes. Presentava poca destresa motriu en relació als esports, mostrant també poca motivació per anar en bicicleta o moto. El balanceig també és un aspecte que cal destacar, i que encara es produeix a dia d'avui.
- Desenvolupament del llenguatge: fou l'àrea més afectada. El llenguatge fou pràcticament inexistent fins als 3 anys d'edat, posteriorment al voltant dels 4 anys presentava produccions fonètiques senzilles i l'articulació de la parla era correcta però es trobava en la fase telegràfica. Alguns cops no contestava, i poc pics establia contacte visual quan li parlaven. Avui dia, a pics presenta una alteració en el discurs narratiu i segueix evitant mirar als ulls quan manté conversacions.
- Hàbits d'autonomia: va saber anar a l'escusat tot sol al voltant de 2 any i mig d'edat. No sabia embotonar-se però sí tenia autonomia per vestir-se. Pel que fa als aliments, menjava bastanta quantitat però sobretot d'allò que li agradava, discriminava els aliments segons els seus gusts.

- Conducta: es donava a entendre minjançant senyes i responia positivament a la majoria de les ordres que se li donaven. Li costava haver d'esperar per aconseguir una cosa, quan ho volia ho anava a agafar, no ho demanava. Si no estava conforme en alguna cosa, a pics es tirava a terra. En general era un nin calmat.
- Socialització i joc: no se'l podien tenir al damunt, se'n anava, actualment continua sent distant en les mostres d'afecte. Per comunicar-se en el joc, ho feia amb agressivitat, pegant; però cal destacar que de petit es va fer amic d'un company d'aula, en Xavi, que tenia un bon desenvolupament lingüístic i conductual i tenia a n'en Xisco bastant "protegit", i a dia d'avui tenen la mateixa amistat. Li costava jugar a jocs de rol, solia jugar amb videojocs i encara ara són un entreteniment molt motivant per a ell.

Començem fent una anàlisi dels estudis clínics que se li varen fer a n'en Xisco un cop fou detectada una alteració en el desenvolupament típic.

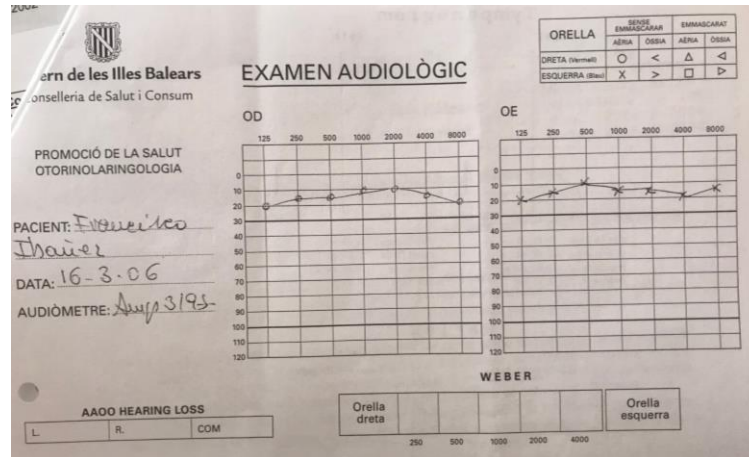
La primera consulta es va fer a la Clínica Rotger de Palma dia 20 d'agost de 2005. El servei de radiologia va dur a terme una exploració de resonància magnètica cranial mitjançant un equip Siemens Magnetom Syphony de 1.5 Tesla. La conclusió d'aquest fou que l'estudi donava resultats dins la normalitat: no presentava trastorns en la mielinització encefàlica, no hi havia anomalies en la surcació i el parènquima cerebral, el sistema ventricular i les cisternes basals eren normals.

Una segona consulta que va tenir lloc també a la Clínica Rotger fou realitzada dia 23 de setembre de 2005. El servei de neurofisiologia va realitzar un informe EGG (una electroencefalografia) mitjançant una tècnica de registre EEG estàndard amb electrocap, monitorització de freqüència EKG i ventilació toràcica-abdominal. El procediment d'aquest es realitzava mitjançant activacions (reacció del bloquetg: no valorable i ELI a 5,7,10,15 i 20 Hz) i repòs (activitat de fons constituïda per ones alfa 8-9 Hz en àrees posteriors, amb ones theta a 5-6 Hz, de voltatge mig, que s'intercalen en aquesta localització i ritmes un poc més ràpids en la resta). La conclusió fou que en Xisco presentava un traçat EEG dins els límits de la normalitat.

Dia 16 de desembre es va fer una consulta a l'Hospital de Manacor al servei de otorrinolaringologia. Es va fer un informe de consulta on se li enregistraren els antecedents següents: sense al·lèrgies a medicaments, sense hàbits tòxics, OEA presents postnasals, sense otitis de repetició, no és roncador habitual i no presenta hipoacúsia subjectiva per part dels pares. L'exploració donà els següents resultats: otoscòpia normal bilateral, RA sense alteracions, endoscòpia nasal cavum amb resta adenoide no oclusiu, F sense alteracions i audició verbal correcta. La impedanciometria no es va poder realitzar per falta de col·laboració. Com a conclusió, l'exploració es trobà dins els límits de la normalitat.

La següent estudi que se li va realitzar fou un examen audiològic juntament amb una otoscòpia al centre Salut Cecili Metel. Es varen realitzar dues sessions: una per febrer i l'altra per març de 2006. Es té un enregistrament pel que fa als antecedents familiars que mostra una mancança en audició per part del pare patern. L'avaluació demostra un grau de retràs en la implantació del llenguatge. En Xisco rebia atenció logopèdica al centre educatiu, i se'n varen constatar progressos durant els darrers mesos. Exploracions complementàries com la EGG demostraren que no hi havia patologies rellevants. L'audiologia de febrer donà el següent resultat: la funció de l'orella mitjana ha estat estudiada mitjançant la tècnica de impedanciometria i s'ha obtingut amb sonda a les dues orelles timpanogrames tipus B que es tradueixen en un problema de ventilació tubàrica. L'agudesa auditiva ha estat avaluada mitjançant la tècnica audiomètrica convencional, indicant un GAP conductiu de grau lleu més profund en l'orella dreta. Per altra banda, l'audiologia de març, mostrà que la funció de l'orella mitjana fou estudiada mitjançant la tècnica de impedanciometria i es va obtenir a les dues orelles timpanogrames de A i C, amb sonda en l'orella dreta i l'esquerra, respectivament. Reflexes estapedials presents en l'orella dreta i no valorables en l'esquerra. L'agudesa auditiva fou avaluada

mitjançant la tècnica audiomètrica convencional per la via aèrea, els umbrals varen ser iguals o millors de 20 dB per totes les freqüències explorades a les dues orelles. La anàlisi de la funció coclear mitjançant la tècnica d'emissions otoacústiques amb estímul transitori, va confirmar els resultats de l'audiometria comportamental quan s'obtenengueren ecos robustos en tot el rang freqüencial explorat a les dues orelles. Dia 16 de març de 2006 va sotmetre's a un examen audiològic donant els resultats que es mostren en la següent imatge, concluint que en Xisco té suficient audició per la comunicació i desenvolupament del llenguatge.

Per conclur amb les proves clíniques, dia 2 de gener de 2008 a l'Hopital de Manacor es va fer un estudi sobre exploracions complementàries: àcids orgànics en orina dins la normalitat, en AA en suero presenta lleus alteracions no significatives, X fràgil negatiu i EGG i RMN cranial dins la normalitat.

Ens centrem però en la part que engloba l'evolució del llenguatge, en l'estudi de l'adquisició d'aquest i les intervencions realitzades per part de diferents professionals i en diferents moments, contextualitzades per ordre cronològic.

En Xisco va anar a la guarderia de l'1 als 2 anys d'edat. Aquest va ser el primer contacte d'en Xisco amb altres infants i dues educadores, i a la vegada trobar-se en un context que no era el familiar el qual requeria la iniciació cap a la comunicació i cap a la competència social. Les educadores explicaren que la comunicació era bona ja que es donava a entendre mitjançant senyes i responia positivament a les ordres de les professores; pel que fa a la conducta, recuria a l'agressivitat per jugar i cridar l'atenció dels companys. Les intervencions logopèdiques posteriors que es varen dur a terme les podem diferenciar en quatre moments:

- Centre Gaspar Hauser. Palma. 2 i 3 anys
- Logopeda al centre escolar Inspector Joan Capó. Felanitx. 3, 4, 5 anys
- Aproscm. Manacor. 4 i 5 anys
- Logopeda privat. Campos. 6 anys

La primera intervenció logopèdica que es va dur a terme fou al centre Gaspar Hauser de Palma, el mes de febrer de 2005. En Xisco acudia a sessions logopèdiques des del setembre de l'any 2004 amb una freqüència de quatre sessions setmanals i 45 minuts de duració cada una d'elles. S'ha de

comentar que les primeres sessions foren d'adaptació, ja que al principi en Xisco no volia entrar a l'aula o es passava la major part d'aquesta plorant. Tot i així, l'adaptació va ser ràpida. A continuació es citen les àrees i els objectius que es treballaren.

- Habilitats bàsiques

- Contacte ocular davant una ordre: en Xisco responia bé davant l'ordre "mira'm", entenia el significat i fins i tot mantenia contacte esporàdicament.
- Fixació de la mirada cap a un objecte: en Xisco no va mostrar dificultats en aquest ítem, des del primer dia presentava especial atenció als objectes amb què es treballava.
- Control de la postura: al principi li costava aguantar assegut tota la sessió, cercant algun joc de peu. Però a mesura que s'avançaven les sessions aguantava assegut i amb bona postura la major part del temps.
- Mantenir l'atenció en l'activitat: en Xisco es solia mantenir atent durant les activitats, però sobretot presentava un gran interès per aquells treballs que li pareixien més atractius com podrien ser els puzzles o material que requeria d'imatges vistoses.
- Autonomia en el treball: en Xisco va aprendre a recollir el material que s'havia utilitzat i col·locar-lo al lloc corresponent.
- Autonomia personal: a l'inici i al final de la sessió en Xisco es posava la jaqueta amb l'ajuda de la logopeda, entenia l'ordre "agafa sa jaqueta" quan aquesta li demanava.

- Habilitats cognitives

- Discriminació de colors: aquesta activitat es va treballar amb gomets, els colors dels quals eren: groc, blau, vermell i verd. En Xisco no va tenir cap problema en la discriminació de colors ja que va situar cada gomet sobre el cercle del color corresponent.
- Imitació motora de moviments simples: aquesta activitat es centra en els moviments motors, en Xisco havia d'imitar els moviments que feia la logopeda. L'objectiu es va haver de realitzar mitjançant cançons i jocs circulars perquè li resultés més motivant, ja que al principi va mostrar cert negativisme. En Xisco va aconseguir realitzar els moviments de: bamballeta, mans al cap, mans enlaire, mans a terra, mans a les cames, mans enfront, mans a la cara, posar-se de peu, asseure's, mans a les espatlles, creuar les mans al pit, mans a la taula, gest de rentar-se la cara, gest de pentinar-se, gest d'adormir-se i tancar els ulls.
- Pràxies: en aquesta activitat en Xisco havia d'imitar els moviments previs a la comunicació oral emesos per la logopeda. Es treballaren les següents pràxies: obrir sa boca, treure la llengua, moure la llengua als dos costats de la boca, moure la llengua amunt i avall, bufar per la boca, agafar aire per la boca, bufar per el nas, agafar aire per el nas, juntar els llavis i tirar un petó.
- Aparellar imatges iguals: aquest treball el realitzava sense rebre cap ajuda per part de la logopeda. Per en Xisco, aquesta activitat resultava un reforç, ja que les imatges que s'havien d'aparellar eren del seu gust i cridaven la seva atenció.
- Llenguatge receptiu
- Reconeixement d'animals: fou un tema molt motivador per en Xisco, per això la logopeda va treballar amb targetes i imatges per produir una adquisició lèxica del camp semàntic dels

animals. Se li posaren a n'en Xisco diferents imatges sobre la taula i després de l'ordre "*dona'm el cavall*" per part de la logopeda, el nin agafava la imatge i li donava. Es donaren per adquirits els següents animals: *ca, moix, gallina, cavall, ase, granot, serp, ovel·la, ànec, ocell, porc, peix, lleó, vaca, conill, cuc, mosca, llop, girafa, foca, elefant* i es trobaven en fase d'aprenentatge el *tauró, l'ós* i la *cabra*.

- Reconeixement d'altres objectes mitjançant imatges: un cop aconseguit l'objectiu amb el tema dels animals, es començà a treballar amb altres categories, encara que no li resultessin un reforç tan positiu. Podríem dir que reconeixia els següents objectes: *moto, cotxe, vaixell, flam, sopa, xumet, poma, sabata, sol i lluna*, i en la fase d'aprenentatge es trobarien *llet, xocolata, casa, got, foc i formatge*.
- Reconeixement de persones en foto: amb la mateixa finalitat que les intervencions anteriors, se li disposaren a n'en Xisco imatges dels seus familiars, dels quals reconegué: *papa, mama, padrina, "nana" (Magdalena) i Menut (nom del ca)*.
- Discriminació de colors: aquesta activitat no es va realitzar únicament amb gomets, sinó també amb rotuladors, pintures i aros de colors, en aquest cas es posa émfasi en el color groc i vermell. Després de què la logopeda donés l'ordre "*dona'm es rotulador vermell*" en Xisco responia entregant-li allò que li demanava.
- Esquema corporal: aquest treball va dedicat al coneixement del propi cos i les seves parts. Els objectius es treballaren sobre el propi cos, el de la logopeda i en imatges. Es donaren per adquirides les següents parts: en ell mateix, *nas, boca, ulls, orelles, mans, panxa i peus*; en la logopeda, *ulls, nas i boca* (amb ajuda); a sobre d'una imatge, *nas, boca, ulls, orelles, mans, panxa i peus*.
- Comprensió d'ordres simples: en Xisco respon perfectament a les ordres: "*vina aquí*", "*asseu-te*", "*aixeca't*", "*agafa la jaqueta*", "*dona'm x*", "*mira'm*" o "*recull x*". S'ha de destacar que el reconeixement d'accions va augmentar progressivament, com per exemple: *seure, beure, menjar, pintar, dutxar-se, nedar i plorar*.
- Discriminació de resposta afirmativa i negativa: en Xisco reconeixia i discriminava allò que podia fer d'allò que no, a través de les paraules "sí" i "no". Fins i tot responia algunes preguntes senzilles amb un "sí" quan se li demanava si volia un objecte, sabent que ell el reclamava.
- Llenguatge expressiu
 - Imitació verbal: en Xisco havia de repetir els sons emesos per la logopeda. Cal destacar que aquesta tasca li resultava una mica difícil ja que li costava pronunciar segons quins sons, la qual cosa li produïa un malestar. Per això es va fer a mode de joc, fent que la producció sigui exagerada i fent una gran gesticulació tant amb la boca com amb la llengua, per a què en Xisco retingués bé els moviments de l'aparell bucofonador. Els sons emesos per en Xisco varen ser bàsics, es tractava de vocals i monosíl·labs (C+V).
 - Onomatopeies d'animals: l'objectiu d'aquesta activitat era agilitzar el llenguatge verbal d'en Xisco. Podia fer les onomatopeies dels següents animals: *ca, ase, granot, cavall, gallina, serp, porc, vaca, pollet i lleó*.
 - Nomenar persones: utilitzant de nou les fotografies dels familiars, se li va demanar que digués el nom d'aquests. Es varen obtenir els següents resultats: */mama/, /"nana"/, padrina /ina/, Menut /eu/*, la paraula *papa* encara li suposava un esforç.

- Peticions i desitjos: en Xisco demanava amb un “da” allò que volia i responia afirmativament amb un “sí” a les preguntes que feien referència a allò que desitjava. Per a demanar ajuda, s’acostava a la logopeda agafant-la de la mà i nomenava o mostrava l’objecte per al qual la necessitava.
- Motricitat fina
- Puzzles i encaixos de fusta: eren feines que a n’en Xisco li resultaven molt motivants i les realitzava sense ajuda, a més de mantenir una bona postura i molta atenció durant l’activitat
- Gomets: necessitava un poc d’ajuda per desferrar-los del paper, a l’hora d’aferrar-los no necessitava ajuda
- Pintar: aquesta tasca no era un objectiu en sí mateix però servia com a reforç positiu quan es treballava el reconeixement de colors. Necessitava ajuda per agafar la pintura en alguns casos
- Encertar aros: aquesta tasca es va realitzar també a mode de joc, no tenia un objectiu en sí mateixa

Cal destacar que a finals de la intervenció per part dels professionals del centre Gaspar Hauser, en Xisco va augmentar el vocabulari treballat durant les sessions, ja sigui els animals o els objectes.

Durant els cursos escolars 2005-06, 2006-07 i 2007-08 en Xisco va acudir a sessions de logopèdia al col·legi públic Inspector Joan Capó, de Felanitx.

Al llarg del primer any d’Educació Infantil, l’any acadèmic 2005-2006, la mestra d’audició i llenguatge va establir un programa de millora per a la conducta lingüística d’en Xisco. L’atenció rebuda era de quatre sessions setmanals de 45 minuts, tres de les quals eren individuals i una en grup. El taller de llenguatge oral es feia els dilluns amb tot el grup classe i dos docents a l’aula, el tutor i la professora d’AL. Cal destacar que a principi de curs les sessions es feien dins l’aula de forma individual, però el fet de què en Xisco millorés en l’atenció va permetre treballar per parelles i fora de l’aula, afavorint la imitació entre iguals.

Primer s’establien els objectius i els continguts que s’havien de treballar amb en Xisco durant les sessions. Seguidament es descrivien les activitats i les intervencions que es duïen a terme, a la vegada que s’explicava la metodologia i els recursos. Finalment es varen avaluar els resultats i es donaren una sèrie de pautes per a la família, unes orientacions per a estimular el llenguatge d’en Xisco a casa.

- Objectius
 - establir contacte ocular
 - adquirir la respiració nasal
 - estimular l’hàbit d’escoltar
 - establir els mecanismes d’associació entre sons i la font de producció
 - comprendre missatges orals (paraules, frases, ordres)
 - comprendre les diferents preguntes funcionals
 - treballar els elements bàsics que conformen les oracions
 - conèixer les principals classes de paraules i la seva formació
 - augmentar el lèxic i discriminar cada cop més clarament la relació entre significat i significant
 - millorar l’utilització adequada de cada una de les funcions del llenguatge
- Continguts

- adquisició del control sobre la durada i la força del buf fonatori
- diferenciació de la presència/absència de so
- exploració de les propietats sonores del propi cos i objectes quotidians
- reconeixement d'onomatopeies
- identificació de sons de l'aula, el nom dels companys, els instruments...
- descobriment i experimentació de l'emissió d'onomatopeies i dels sons elementals de la fonologia
- articulació dels sons vocàlics. Articulació dels sons consonàntics en síl·labes directes, inverses i mixte
- utilització d'expressions de tipus social
- comprensió i posteriorment ús de paraules i frases simples
- comprensió de les preguntes funcionals: què fa, qui, què, on, quan, com, a qui
- comprensió de frases simples amb suport visual, gestual o sensutilització de les estructures oracionals simples: subjecte-verb, subjecte-verb-OD, oracions negatives i subjectes i objectes coordinats amb suport visual
- utilització de frases simples en relació a verbs mentalistes: cansat, trist, content...
- discriminació i ús correcte de la marca de gènere i nombre
- utilització dels articles indefinits (un, una) i definits (el, la)
- utilització dels pronoms personals: jo, tu, ell
- ús i comprensió del vocabulari
- agrupació d'objectes, imatges, persones i situacions de categories semàntiques

- Activitats

- activitats de respiració
- jocs de bufar
- utilitzant targetes o imitant el model: pràxies linguals, pràxies labials i pràxies amb les galtes
- activitats i joc d'articulació: repetició de paraules i frases simples
- discriminar sons d'animals, renous produïts pel propi cos, veus i fonemes
- picar síl·labes amb l'ajuda d'un xilòfon
- nomenar colors, formes geomètriques, objectes, parts del cos i de la cara, persones, accions i que les assenyali, conceptes, nocions temporals i espacial
- descripció de làmines responent a les preguntes: qui?, què?, què fa?, on?
- làmines per augmentar el vocabulari i picar síl·labes amb bamballetes
- joc simbòlic i contes
- seqüències temporals

- Metodologia i recursos

- és important destacar que des de el principi de curs, en Xisco rebia suport dels professionals d'Aproscóm i es va estar molt en contacte les logopedes que donaven suport a n'en Xisco, amb l'objectiu de treballar de forma conjunta en relació a les seves necessitats. La col·laboració entre professionals és un pilar fonamental per dur a terme una correcta intervenció
- es varen utilitzar diferents materials per a què el context fos més lúdic i motivador, assegurant les ganes de participar. El material que es va utilitzar era atractiu i manipulable, com per exemple joguines, figures, imatges o llibres adequats a la seva edat
- es va treballar de forma individual, per parelles i en grup. Encara que a l'inici del curs havien de fer-se les sessions de manera individual, l'evolució d'en Xisco va permetre el treball entre iguals, potenciant la imitació

- es presentava el material de manera que en Xisco pogués veure allò que s'havia de fer, indicant el principi i el final de la sessió. Des del principi es presentaven de forma seqüenciada les diferents activitats que es durien a terme, anticipant així els diferents exercicis
- **Avaluació dels resultats**
 - es va crear un bon vincle afectiu que va afavorir els resultats de les tasques
 - l'atenció i el rendiment varen ser regulars, la qual cosa va afavorir molt l'assoliment dels objectius
 - utilitzava el llenguatge oral per comunicar-se amb els altres
 - presentava interès per participar en diferents situacions comunicatives
 - va millorar en el reconeixement d'onomatopeies, noms dels companys i instrument
 - mostrava atenció al llenguatge oral i al món sonor
 - sabia escoltar als altres, respectant el torn de paraula i esperant amb ajuda el moment oportú per parlar
 - s'esforçava per parlar millor, repetint les correccions en relació als fonemes que presentava dificultats
 - va ampliar el seu vocabulari en relació a diferents camps semàntics
 - reconeixia i utilitzava correctament els pronoms (jo/tu; meu/teu) com a referents de identitat personal i possessió
 - amb ajuda va començar a produir fets de la seva vida quotidiana
 - començà a utilitzar l'estructura simple: subjecte + verb + OD
 - la col·laboració familiar fou clau en el desenvolupament evolutiu d'en Xisco
- **Pautes per a l'estimulació lingüística**
 - col·laborar en les tasques senzilles com col·locar els objectes al seu lloc
 - acceptar normes bàsiques de comportament: acceptar torns de jocs, dir "per favor" i "gràcies", realitzar amb cura les tasques, etc.
 - fer cas de les indicacions o normes que se li imposen
 - donar informació a nivell oral de les diferents coses que veu o vol conèixer.
 - atribuir qualitats als objectes: brut, net, alt, gros, pesat, etc.
 - a nivell oral nomenar els objectes, joguines, persones, aliments, etc. Aprofitar situacions de la vida quotidiana per treballar l'augment del vocabulari, situacions que esdevinguin significatives i funcionals
 - induir a que respongui a les preguntes funcionals
 - cantar o repetir cançons senzilles
 - introduir-se en la realització de jocs d'escenificació (roleplaying)
 - nomenar les nocions temporals
 - aprofitar sortides a espais nous i amb nous estímuls per tal de potenciar el llenguatge

El següent any acadèmic 2006-2007, en Xisco seguia rebent atenció per part de la professora d'audició i llenguatge al centre educatiu. L'atenció rebuda era de tres sessions setmanals de 45 minuts de durada cada una, dues d'elles en petit grup (amb dos companys de nivell) i una altra en gran grup (a l'aula ordinària).

Pel que fa als objectius, es va seguir treballant amb els de l'any anterior, reforçant els coneixements ja adquirits. Però a més, gràcies a la bona evolució que va tenir en Xisco durant les vacances d'estiu (amb el suport i implicació de la família com a part fonamental del procés), va permetre incorporar nous objectius:

- **Objectius**

- crear un bon vincle afectiu i de treball
- assolir la correcta discriminació auditiva dels diferents fonemes
- assolir les pautes bàsiques de la consciència fonològica, adient a la seva edat
- identificar els elements bàsics que conformen les oracions i utilitzar nexes i paraules funció
- augmentar el seu vocabulari i fer una discriminació cada cop més clara de la relació entre significat i significant
- augmentar el nivell comprensiu i expressiu del llenguatge

La valoració d'aquest any acadèmic es podria resumir en què en Xisco va tenir un comportament molt motivant i es mostrava col·laborador amb les tasques que se li proposaven. Els professors trobaren que la seva competència lingüística havia millorat molt. A gran escala, els continguts fonamentals que es treballaren foren el vocabulari de diferents camps semàntics, l'elaboració de frases més complexes, la memòria auditiva i la consciència fonètica-fonològica.

El darrer any acadèmic que en Xisco va rebre atenció per part de la professora de AL al centre fou el curs 2007-2008. Es seguien realitzant tres sessions setmanals (dilluns, dimarts i divendres) de 45 minuts, en petit grup a l'aula de suport. Els objectius i els continguts es seguien treballant en la mateixa línia però amb notables millores gràcies a les intervencions realitzades. Cal destacar però, les activitats que es realitzaren per a la millora dels aspectes fonològics, seqüenciades a continuació en ordre de dificultat.

- Activitats de consciència fonològica
 - joc d'escoltar: per entrenar la discriminació auditiva i les habilitats d'escolta selectiva dels sons
 - rimes: utilitzar la rima per practicar els sons de les paraules
 - paraules i frases: per desenvolupar la consciència dels components de les oracions, mostrant que el llenguatge està format per cadenes de paraules amb una intenció comunicativa
 - consciència de síl·laba: per desenvolupar l'habilitat d'analitzar paraules amb síl·labes separades, i per altra banda, sintetitzar paraules a partir de síl·labes separades.

La valoració que es va poder extreure un cop haver finalitzat el curs escolar fou que en Xisco sempre es va mostrar molt col·laborador en les tasques que se li proposaven, mostrant ganes d'aprendre i esforçant-se en les activitats. Tot i l'adquisició de bons resultats, hi havia conceptes que requeria seguir treballant, es va posar émfasi en:

- Coneixement de les nocions d'espai i temps
- Adquisició de nou vocabulari en relació a diferents camps semàntics
- Articulació d'alguns grups consonàntics
- Expressió oral: millorar la cohesió i coherència dels seu discurs, ja que necessita l'ajuda d'un adult per situar el seu discurs dins un context espacial-temporal
- Desenvolupament de la consciència fonològica

L'esforç i la implicació per part de la professora d'AL al centre va donar lloc a un desenvolupament molt positiu en relació a l'adquisició del llenguatge i també a nivell cognitiu i conductual. Però com ja s'ha esmentat anteriorment, la col·laboració entre professionals és imprescindible per aconseguir una millora més significativa en els resultats. Així doncs, quan es varen dur a terme les sessions logopèdiques al centre escolar es produïen alhora sessions al centre d'Aproscm, a Manacor.

Des de setembre fins desembre de 2005 en Xisco va rebre serveis dels professionals del centre d'Aproscm. Acudia a tres sessions setmanals amb la logopeda, dues d'intervenció directa amb el nin i una d'intervenció familiar. A partir de desembre de 2005 i fins juliol de 2006 en Xisco es va

incorporar a un grup de joc, la distribució de les sessions va ser una sessió setmanal de grup de joc, una sessió setmanal d'intervenció individual i una sessió quinzenal d'intervenció familiar.

- Activitats per a l'estimulació del llenguatge proposades en les sessions:
 - Nominar a partir d'un context musical. Consisteix en aprendre cançons que acumulen noms. Per exemple: la cançó infantil *En Joan petit quan balla*.
 - Associar qualitats als objectes. Per exemple: on són els peixos petits? I els grossos? On són els calçons curts?
 - Mirar fotografies familiars. Per exemple: intentar dir l'acció que fan les persones de la imatge, reconèixer-les i dir el nom.
 - Realitzar accions amb diferents objectes coneguts els quals se'ls hi aplica un adjectiu, reforçar tots els encerts. Per exemple: dona'm el cotxe petit, agafa el tassó ple, posa la pintura vermella a la capsa.
 - Seguir ordres que es referesquin a diferents categories. Per exemple: seleccionar tres objectes de diferents categories, com una *cadira*, unes *sabates* i una *poma* i demanar *dona'm el que serveix per menjar* o *dona'm el que serveix per vestir-se*. Es podrien emprar tant objectes reals com imatges.
 - Aprofitar situacions per donar-li ordres de dos elements seqüenciats. Per exemple: *agafa la maleta i penja-la al penjador, agafa el llapis i dibuixa un cercle, encén el llum i vina a seure*. Quan es domina aquest nivell, es pot augmentar a tres ordres seqüenciades.
 - Jugar a la bossa misteriosa. Dins una bossa opaca s'introdueixen diferents objectes (*una cullera, un llapis, una llibreta, etc.*), s'ha d'agafar un objecte sense mirar i nomenar-lo. Donar un reforç positiu si s'encerta i mostrar l'objecte en cas d'error.
 - Jugar a les tendes. Cada jugador té una tenda amb diferents objectes (*aliments, joguines, roba, etc.*) i s'ha de fer un roleplaying simulat anar a fer la compra. S'ha d'intentar que es facin les frases el més complexes possible. Aquí es podrien introduir plurals i adjectius.
 - Aprofitar ocasions naturals per fer preguntes funcionals de tipus *per què?, a qui?, a on?, com va ser?*
 - Realitzar exercicis de respiració. Per exemple: practicar bufant a una pilota de ping-pong, amb una espelma, amb instruments, etc.
 - Descobrir les possibilitats de la boca. Per exemple: *quins renous podem fer amb la boca?* cantar, parlar, tosir, riure, onomatopeies, etc
 - Jugar a jocs d'expressió. Per exemple: discriminació de sons que fan els animals
 - Joc simbòlic. Per exemple: "la festa d'aniversari" l'activitat consisteix en llegir el conte de psicomotricitat de la festa d'aniversari, a partir d'aquest realitzar diferents activitats de psicomotricitat (rastreg per sota d'objectes, salt d'objectes, caminar per damunt diferents llocs i ascens de rampes i similars).

Els objectius generals de les intervencions dels professionals d'Aproscóm es centren en què en Xisco augmentés la seva capacitat intencional, fer que practiqués el llenguatge expressiu a través de crear necessitat de comunicació, que millorés la seva autonomia i que millorés la psicomotricitat gruixuda: la coordinació entre les quatre extremitats, l'equilibri vestibular, la seqüència motriu correlativa i el ritme de la marxa.

Pel que fa els objectius específics s'estudiaràn en més profunditat els aspectes relacionats amb la psicomotricitat, el llenguatge, l'atenció i l'autonomia o conducta. Els aspectes que es treballen a cada un d'ells foren els següents:

- Psicomotricitat: coordinació de membres superiors, caminar (normal, de puntes, de talons, de costat, cap envant o enrere, damunt el banc, etc.), aprendre a fer títeres, botar (dins i fora d'un aro, amb un peu, etc.), coordinació del rastreig, llançar i rebre la pilota i escriure el seu nom.
 - Valoració: copiava el seu nom sense dificultats, feia títeres ell sol, li costava coordinar els quatre membres durant el rastreig i a les espatlles, no botava amb els dos peus junts (li era indiferent botar amb un peu que amb l'altre), no li agradava fer activitats motrius amb els ulls tancats i llençava molt bé la pilota però li costava agafar-la.
- Llenguatge: recordar el nom dels companys, augmentar el vocabulari (noms, verbs d'acció, possessius, etc.), joc lliure amb titelles, imitació de moviments (de l'adult i d'un conte), consciència sil·làbica a través del moviment, promoure el contacte ocular quan es parla amb una persona i fer frases de dues paraules.
 - Valoració: de vegades mostrava dificultats per entendre instruccions i preguntes (la rutina i la observació li ajuden a entendre què ha de fer en cada moment), les emissions espontànies varen augmentar considerablement, es mostrava molt comunicatiu (encara que en ocasions eren incomprendibles), mostrava dificultat per recordar els noms dels companys i pels jocs de consciència sil·làbica, el vocabulari que tenia era reduït, capacitat de imitació bona, el contacte ocular va millorar (tot i que en ocasions se li havia de recordar) i començà a fer frases de dues o tres paraules.
- Atenció: atenció conjunta a partir d'un conte, fer el joc de les cadires, organització de l'acció (per exemple dir el que necessitam fer per berenar i fer-ho).
 - Valoració: al començament de les sessions es mostrava molt dispers en grup però a poc a poc va anar centrant la seva atenció, no perdia el fil de les activitats que es feien, es mostrava molt interessat quan es contava un conte i era capaç de resoldre les preguntes sobre aquets, discriminava el que s'havia de fer quan es jugava al joc de les cadires i estava atent, li costava recordar allò necessari per a fer el berenar.
- Autonomia / conducta: treure's i posar-se les sabates i els calçatins, demanar ajuda quan la necessita, ajudar en la preparació de l'entrepà o abocar-se aigua al tassó.
 - Valoració: es posava i es treia les sabates i els mitjons sense ajuda (quan acabava el primer fins i tot ajudava als companys), li costava demanar ajuda verbalment (habitualment ho feia a través de gests) i pel que fa al berenar podem destacar que s'escampava el paté amb poca ajuda, es servia el tassó d'aigua amb ajuda, ficava la canyeta dins el suc tot sol i ajudava a recollir la taula.

- **Prova diagnòstica. Inventari de Desenvolupament Battelle. Aproscm. Gener i juliol de 2006**

El mes de gener de 2006 es va passar l'*Inventari de Desenvolupament de Battelle*, el qual, amb una edat real de 43 mesos (3 anys i mig) es va donar una edat de desenvolupament global de 32 mesos. A l'àrea personal/social presentava una edat de desenvolupament de 32 mesos; l'àrea adaptativa es situava als 28 mesos; en l'àrea motora va obtenir una edat equivalent de 35 mesos (motor gruixat: 28 mesos; motor fi: 41 mesos); en el llenguatge presentava una edat de desenvolupament de 23 mesos

(llenguatge receptiu: 6 mesos – la interpretació d'aquesta puntuació no és vàlida, ja que en Xisco no va voler col·laborar-; llenguatge expressiu: 25 mesos); i l'àrea *cognitiva* es situava als 42 mesos.

El mes de juliol de 2006 es va tornar a passar l'*Inventari de Desenvolupament de Battelle*, el qual, amb una edat real de 48 mesos (4 anys d'edat) donà una edat de desenvolupament global de 48 mesos. A l'àrea *personal/social* presentava una edat de desenvolupament de 51 mesos; l'àrea *adaptativa* es situava als 47 mesos; en l'àrea *motora* va obtenir una edat equivalent de 52 mesos (motor gruixat: 49 mesos; motor fi: 54 mesos); en el *llenguatge* presentava una edat de desenvolupament de 39 mesos (llenguatge receptiu: 41 mesos – la interpretació d'aquesta puntuació no és vàlida, ja que en Xisco no va voler col·laborar-; llenguatge expressiu: 39 mesos); i l'àrea *cognitiva* es situava als 43 mesos.

Si traduïm aquests ítem per interpretar-los obtenim que en l'àrea *personal/ social* l'evolució d'en Xisco va ser considerable. Al començament de les sessions resultava difícil aconseguir interactuar amb ell i no mirava als ulls. Sovint plorava abans d'entrar a les sessions. Passada l'etapa de adaptació, entrava més content i col·laborador i es mostrava motivat per les activitats que se li proposaven. La relació amb els companys també es va veure afavorida.

En l'àrea *adaptativa* també va presentar millores significatives. Ja es sabia posar la roba i menjar sol. La seva atenció va millorar durant el curs i al final es va aconseguir que es centrés en la seva pròpia tasca sense necessitar la presència d'un adult i era capaç d'aguantar més temps en unm ateix joc. Pel que fa als esfínters, hi havia problemes de control sobre aquests. La millora en l'atenció també es va generalitzar a l'escola (CEIP Inspector Joan Capó).

En l'àrea *motora*, cal destacar que es treballava en grups de joc. La logopeda va passar el *Test de medicació de la funció motora gruixada "GMFM"* i es varen obtenir els resultats que apareixen a la prova diagnòstica exposada a continuació. En general, es va observar una evolució molt positiva d'aquesta àrea, milloran en l'equilibri i la coordinació dels quatre membres.

Pel que fa el llenguatge, va evolucionar favorablement durant es mesos que va rebre el servei d'Aproscm. Al principi de les sessions repetia només l'entonació de les paraules però amb el temps es va aconseguir que en Xisco fés intervencions espontànies produïnt demandes orals. Va començar les sessions fent emissions d'una sola paraula fins arribar a fer-ne de 5-6 paraules, a més de que s'esforçava molt per vocalitzar adequadament. Pel que fa al llenguatge comprensiu, no presentava dificultats en entendre les intruccions que se li donaven així com les històries, la comprensió augmentava notablement amb els suports visuals. Abans no demanava ajuda, més envant sí.

En l'àrea *cognitiva* no presentava dificultats, era capaç de copiar totes les lletres (majúscules i minúscules) i reconeixia la majoria d'elles. Sabia comptar de l'1 al 10 i escrivia el seu nom complet. El procés d'inici de la lectoescriptura va ser molt satisfactori.

- Prova diagnòstica. Test de medicació de la funció motora gruixada (GMFM). Aproscm. Maig de 2006

ITEM A: Tombar-sei rodar. Nivell 100%

ITEM B: Asseure's. Nivell 93%. Observació: en Xisco mostrava dificultats en asseure's emprant el costat dret del seu cos, mantenint l'equilibri assegut del costat dret. Li costa asseure's controlant l'equilibri. Passava d'assegut a la postura de moix emprant tot el costat dret i pivotava d'assegut sense ajudar-se amb les mans.

ITEM C: Gatejar i agenollar-se. Nivell 81%. Observació: en Xisco mostrava en la coordinació del rastreig cap endavant. En postura de moix li costa mantenir l'equilibri treient un punt de recolzament, tant la mà dreta com l'esquerra. També li costava la coordinació del gateig cap endavant i enrere.

ITEM D: Dret/ Bipedestació. Nivell 87%. Observacions: mostrava dificultats en l'equilibri unipodal bilateral. Li costava passar d'agollat a dret amb la postura del cavaller.

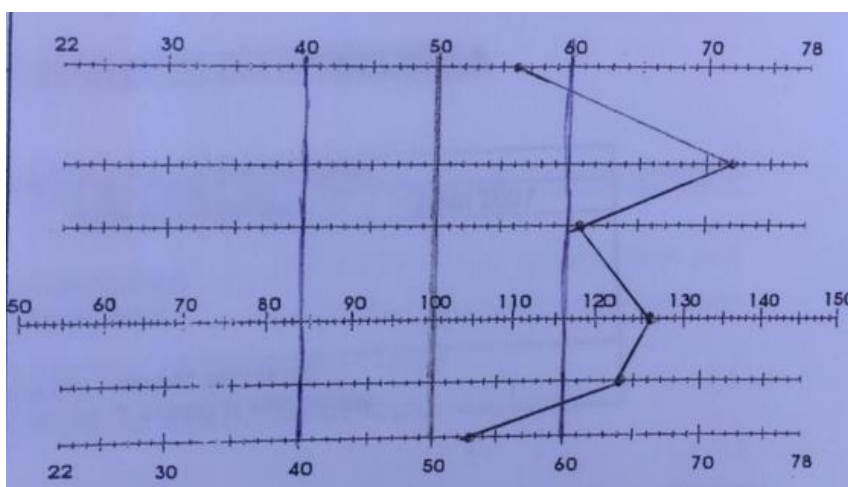
ITEM E: Caminar, botar i córrer. Nivell 68%. Observació: En Xisco mostrava dificultats en coordinar el caminar de costat bilateralment. També en el córrer i caminar cap enrere li costava la coordinació motora. Pel que fa a l'equilibri li costava caminar per damunt dues línies separades i per tant, també per damunt una sola. Li costava superar un obstacle amb el peu esquerre. Li faltava saber botar cap amunt i cap endavant amb els dos peus al mateix temps. També el bot unipodal bilateral i des d'un petit escaló era difícil per a ell. El descens de les escales no el feia alternant els peus a cada escaló.

- Prova diagnòstica. Escales McCarthy d'aptituds i psicomotricitat per a nins (MSCA). Aproscop. Maig de 2007

Resultats.

- Índex general cognitiu: 126 (Mitja: 100, Desv. Típica: 16)
- Índex Escala Verbal: 56 (Mitja 50, Desv. Típica: 10)
- Índex Escala Perceptiu-manipulatiu: 72 (Mitja 50, Desv. Típica: 10)
- Índex Escala Numèrica: 61 (Mitja 50, Desv. Típica: 10)
- Índex Escala Memòria: 64 (Mitja 50, Desv. Típica: 10)
- Índex Escala Motricitat: 53 (Mitja 50, Desv. Típica: 10)
- EDAT MENTAL: 6 anys
- EDAT REAL: 4 anys, 11mesos i 20 dies

TAULA DE PUNTUACIONS	
índex	puntuació típica
Escala verbal	56
Escala perceptiu-manipulatiu	72
Escala numèrica	61
General cognitiu	126
Escala memòria	64
Escala motricitat	53

Per tant, en Xisco tenia aptituds promig en relació amb els nins de la seva edat en les àrees verbal i de motricitat. Destacava per un nivell d'aptituds superior al promitj en les àrees perceptivo-manipulatiu, numèrica i de memòria.

- Prova diagnòstica. Test Illinois d'aptituds psicolingüístiques (ITPA). Aproscm. Maig de 2007

Resultats.

- Comprensió auditiva: normal
- Associació auditiva: normal
- Expressió verbal: normal
- Comprensió verbal: normal
- Associació visual: normal
- Expressió motora: normal
- Memòria seqüencial auditiva: normal
- Integració gramatical: inferior a la normal
- Memòria seqüencial visomotora: normal
- Integració visual: normal

Mitjana de la puntuació típica: 35

Edat real: 4 anys, 11 mesos i 16 dies

Edat segons l'ITPA: 4 anys i 10 mesos

Per tant, al maig de 2007, en Xisco presentava un llenguatge expressiu i comprensiu equivalent a la seva edat cronològica.

Un cop haver finalitzat les sessions amb la col·laboració d'Aproscm, els pares varen decidir acudir a sessions individuals a un logopeda privat, a Campos. Les sessions de intervenció tingueren lloc durant el curs 2007-2008, on en Xisco rebia una sessió setmanal d'intervenció logopèdica, en modalitat individual. Mentre acudia a n'aquestes sessions, se li varen passar dues proves diagnòstiques: *Prova d'exploració de la parla per infants de 3 a 7 anys* a l'octubre de 2007 i al maig de 2008; i el *Test Illinois d'Aptituds Psicolingüístiques (ITPA)* al maig de 2005.

- Prova diagnòstica. Prova d'exploració de la parla per infants de 3 a 7 anys. Logopeda privat. Octubre de 2007 i maig de 2008

Resultats de l'avaluació d'octubre de 2007.

- Substitució d'un fonema per un altre

PARAULA	PRODUCCIÓ	FONEMES SUBSTITUITS
Gorra	Goga	/rr/ x /g/
Màgia	Màguia	/j/ x /g/
Raïm	Lem	/rr/ x /l/
Gelat	Lelat	/j/ x /l/
Rellotge	Leotge	/rr/ x /l/
Barca	Baica	/r/ x /i/
Semàfor	Mesafo – semaso	/f/ x /s/
Roda	Loa	/rr/ x /l/
Esborrar	Boga	/rr/ x /g/
Vestit	Betit	/v/ x /b/

Rei	lei	/rr/ x /l/
-----	-----	------------

- Omissió de fonemes

PARAULA	PRODUCCIÓ	FONEMES OMSESOS
Pescador	Pecador	Omissió /s/ síl·laba inversa
Soldat	Sodat	Omissió /l/ síl·laba inversa
Caragol	Caraol	Omissió /g/ principi de síl·laba
Pantera	Pantea	Omissió /r/ principi de síl·laba
Rellotge	Leotge	Omissió /ll/ principi de síl·laba
Semàfor	Semaso	Omissió /r/ final paraula-síl·laba inversa
Roda	Loa	Omissió /d/ principi de síl·laba
Vestit	Betit	Omissió /s/ síl·laba inversa

- Reducció de grups consonàntics

PARAULA	PRODUCCIÓ	FONEMES ALTERATS
Compra	Compa	Reducció /pr/ x /p/
Trompeta	Tompeta	Reducció /tr/ x /t/
Síndria	Sindia	Reducció /dr/ x /d/
Granot	Ganot	Reducció /gr/ x /g/

Observacions: Aquests foren els resultats de la prova fonètica-fonològica administrada a n'en Xisco al principi de les intervencions dutes a terme per la logopeda privada. A partir de l'anàlisi d'aquests resultats podem observar que el nin mostra errors d'articulació en els fonemes /rr/ - /j/. També presenta dificultats (errors d'omissió) en la producció de síl·labes inverses (vocal + consonant). Per altra banda, s'observen reduccions dels grups consonàntics composts per consonant + /r/. En Xisco solia fer omissió de la segona consonant. Cal destacar també que presenta algunes dislàlies fonològiques de fonemes que sap articular correctament, però quan aquests apareixen en determinades paraules els substitueix per altres fonemes o els omet.

Resultats de l'avaluació d'octubre de 2008.

- Substitució d'un fonema per un altre

PARAULA	PRODUCCIÓ	FONEMES SUBSTITUITS
Caragol	Cadagol	/r/ x /d/
Gorra	Gora	/rr/ x /r/
raïm	Deim	/rr/ x /d/
Rellotge	Leotge	/rr/ x /l/
roda	Loda	/rr/ x /l/
Esborrar	Boda	/rr/ x /g/
rei	Dei	/rr/ x /d/

- Omissió de fonemes

PARAULA	PRODUCCIÓ	FONEMES OMESOS
Pantera	Pantea	Omissió /r/ principi de síl·laba
Rellotge	leotge	Omissió /ll/ principi de síl·laba

Observacions: se li va passar la mateixa prova a les darreres sessions de intervenció i com es pot observar, el resultat de la feina d'en Xisco va ser molt satisfactori ja que es varen produir moltes millores en la seva parla. El nin ja era capaç d'articular correctament tots els grups consonàntics, ja no feia omissió de fonemes a final de síl·laba o paraula i va reduir molt les dislàlies fonològiques que presentava a principi de curs. Aquestes millores es poden veure en la tasca d'articulació de paraules aïllades, en Xisco es trobava en la fase de generalització d'aquestes millores a la parla espontània i el resultat fou molt positiu. D'altra banda, cal destacar que encara no tenia adquirit el fonema de la vibrant múltiple /rr/, però començava a articular-lo de forma aïllada.

- Prova diagnòstica. Test Illinois d'aptituds psicolingüístiques (ITPA). Logopeda privat. Maig de 2008

Resultats.

- Comprensió auditiva: 37 (dins la mitjana)
- Comprensió visual: 47 (superior a la mitjana)
- Associació auditiva: 31 (dins la mitjana)
- Associació visual: 38 (dins la mitjana)
- Expressió verbal: 48 (superior a la mitja)
- Expressió motora: 44 (superior a la mitja)
- Integració visual: 42 (dins la mitjana)
- Integració gramatical: 28 (inferior a la mitjana)
- Memòria seqüencial auditiva: 38 (dins la mitjana)
- Memòria seqüencial visomotora: 39 (dins la mitjana)

Mitjana de la puntuació típica: 39 (dins la mitjana)

Edat real: 5 anys, 11 mesos i 10 dies

Edat segons l'ITPA: 7 anys i 1 mes

Observacions: Amb l'anàlisi d'aquests resultats podem concloure que en Xisco va adquirir un llenguatge bastant madur per la seva edat, ja que amb una edat cronològica de 5 anys i 11 mesos va presentar un llenguatge corresponent a un nin de 7 anys i 1 mes. En general en Xisco va adquirir una puntuació promig en relació als nins de la seva edat en la majoria d'ítems de la prova, però la seva puntuació va destacar en comprensió visual (avaluava la capacitat per obtenir significat de símbols visuals, elegint, a partir d'un conjunt de dibuixos, el que s'assembla més al dibuix-estímul), expressió verbal (avaluava la fluïdesa verbal del nin, mesurada a partir del nombre de conceptes expressats verbalment) i expressió motora (avaluava la capacitat per expressar significats mitjançant gests manuals). D'altra banda, la puntuació d'en Xisco va ser per sota de la mitja en l'integració gramatical (avaluava l'habilitat per emprar la gramàtica d'una manera automàtica, mitjançant una tasca de completar frases, ajudant-se de dibuixos).

En conclusió, en Xisco no presentava dificultats a nivell de llenguatge, quedant equiparat al llenguatge promig del nins del seu grup d'edat.

Segona fase: actualitat – 17 anys

Durant la segona fase de l'estudi, realitzat a dia d'avui, en Xisco té 17 anys d'edat.

Aquest estudi es va dur a terme durant el confinament de març de 2020. L'objectiu general d'aquest és fer una comparació entre els resultats obtinguts actualment i les dificultats lingüístiques i conductuals que en Xisco va presentar quan era un infant. S'han exposat anteriorment, i cronològicament ordenades, les intervencions que es varen dur a terme dels 2 als 6 anys d'edat, passant per diferents institucions, professionals, proves i activitats. Els trastorns associats al llenguatge i a la conducta poden afectar al subjecte que les pateix durant tota la vida, però és qüestió d'involucrar-se i fer un esforç per a què aquestes dificultats minvin el més aviat possible.

Es important diferenciar que s'estudia tant la producció del llenguatge com el comportament conductual. Per al llenguatge, se li ha passat la prova del CELF-IV centrant-nos en els ítems de recordant oracions, formulant oracions, classes de paraules (receptiu i expressiu) i definicions de paraules; a més se li han passat les proves NEPSY – II (teoria de la ment) i RAVEN (intel·ligència no verbal) per tenir una major visió de tots els camps on en Xisco pot presentar dificultats.

Per altra banda, el comportament i la conducta guanyen pes en aquesta fase. Per a tenir informació sobre aquest ítem, s'han passat als pares dos qüestionaris per a la detecció de característiques d'un TEA. Concretament s'ha passat el NICE (senyals d'alarma TEA a secundària, 11-18 anys) i l'Inventari de l'Espectre Autista, d'Àngel Rivière. A continuació es durà a terme una exposició de les proves juntament amb la interpretació dels resultats.

- CELF – IV
 - Recordant oracions. Aquesta prova consisteix en escoltar la frase que diu l'examinador i formular-la posteriorment amb la major exactitud possible. En Xisco ha obtingut una puntuació de 47, que equivaldria a una puntuació numèrica de 1 en l'escala de resultats. Aquesta ha estat la prova que li ha suposat un major esforç a n'en Xisco, sobretot en les frases més complexes ha presentat errors sobretot d'omissió i substitució, encara que algunes flexions en gènere i nombre s'han vist alterades.
 - Formulant oracions. En aquesta prova se li mostra al subjecte una imatge i una paraula, el que es demana és que faci una oració usant la paraula donada i que a la vegada tengui relació amb la imatge. En Xisco ha obtingut una puntuació de 48, que equival a 11 en l'escala de resultats. Aquesta prova no li ha suposat una gran dificultat, ja que ha entès totes les paraules i ha identificat allò que apareixia en les imatges per a relacionar-ho i formular una frase adequada, tot i així algunes frases tenien una estructura un poc inusual.
 - Classes de paraules (receptiu i expressiu). En aquesta prova s'ha de fer una discriminació de paraules, apareixen quatre paraules i dues de les quals estan relacionades per algun atribut. La finalitat és identificar aquestes dues paraules (receptiu) i explicar la relació que es podria establir (expressiu). El resultat ha estat de 47 (24 receptiu + 23 expressiu) que equival a 12 en l'escala de resultats. En Xisco ha passat amb èxit aquesta prova, va entendre tot el vocabulari i va saber relacionar-lo tenguent en compe els atributs d'allò que definien les paraules. Cal destacar que anteriorment es van fer dos exemples guiats per a què en Xisco entengués la dinàmica de la prova.

- Definicions de paraules. Aquesta prova consisteix en què l'examinador recita una frase curta on algunes de les paraules es troben entre cometes, l'objectiu és que en Xisco entengui el significat d'aquestes paraules seleccionades, raonant sobre el context i donant una de les respostes suggerides per la prova. En Xisco va obtenir una puntuació de 45, que equival a un 15 en l'escala de resultats. La prova va suposar poca dificultat per en Xisco, ja que va entendre el significat de les frases.

Podem concloure que a dia d'avui en Xisco no presenta grans dificultats en el llenguatge, ni en l'accés d'aquest ni en la producció. Ara bé, cal destacar que, encara que hagi tengut poques dificultats per a passar els ítems de la prova, un d'aquests ha resultat més difícil per a ell, aquest ítem ha estat el de recordant oracions. La memòria i l'atenció són dos factors molt importants a l'hora de realitzar aquesta prova, per tant la mancança en aquests probablement ha provocat els resultats obtinguts. La suma total dels ítems anteriors dona com a resultat 22, així doncs translladant el resultat a la taula índex, podem veure que en Xisco té una puntuació escalar superior a 13, per la qual cosa, superior a la mitjana. (ANNEX 2)

- NEPSY – II (teoria de la ment)
 - La teoria de la ment, en grans trets, es defineix per designar la capacitat d'atribuir pensaments i intencions a altres persones. Així doncs, aquesta prova situa al subjecte en diferents contexts i aquest a de saber interpretar-los. En Xisco no va presentar cap dificultat a l'hora de realitzar aquest test.
- RAVEN (inteligència no verbal)
 - El test de matrius de Raven és un dels instruments més usats per mesurar el raonament analògic, la capacitat de abstracció i la percepció. La prova està composta per una sèrie d'imatges d'opció múltiple organitzades per diferent ordre de dificultat, el subjecte ha de elegir quina de les opcions pertany a la imatge. Amb aquesta prova s'estimula la capacitat de deducció, ja que es basa en trobar relacions davant una informació desorganitzada, a la vegada que de manera inconscient es fan representacions mentals. En Xisco no va presentar cap dificultat a l'hora de realitzar aquest test.

Com ja s'ha esmentat, el comportament personal i la conducta tenen un pes important en aquesta fase de desenvolupament. A dia d'avui, en Xisco presenta més característiques que es relacionarien amb la conducta i el comportament envers a característiques que engloben el llenguatge, ja que en l'àmbit lingüístic podem veure que ha adquirit un alt grau de desenvolupament. Per a tenir més informació sobre l'aspecte conductual s'han passat dos qüestionaris relacionat amb el TEA als pares, aquests són el NICE (11-18 anys) i l'Inventari de l'Espectre Autista creat per Àngel Rivière. Un cop estudiats els resultats dels qüestionaris s'han pogut extreure'n les següents conclusions.

- En Xisco no presenta un TEA greu, però sí mostra algunes característiques que coincideixen amb les que presenta aquest trastorn:
 - Té poca tolerància a que els altres entrin en el seu espai, així com tampoc li agrada que toquin les seves coses
 - Presenta una aparent preferència de solitud, encara que puntualment surt amb els amics, prefereix estar a la seva habitació
 - Sembla que no té interès pel que està de moda o interessa als joves de la seva edat, en Xisco prefereix la funcionalitat abans que "el que està de moda"

- Pel que fa a la comunicació expressiva amb els altres, utilitza pocs gests i encara ara evita mirar als ulls de l'interlocutor
- El moviment repetitiu que presenta amb més freqüència és el balanceig del cos quan està dret
- S'interessa per temes específics, quan li agrada un tema investiga molt sobre aquest
- Té una gran consciència sobre la justícia, però mai arriba a causar bregues o disputes
- Presenta una mica d'aversion davant el canvi, li agrada seguir la seva rutina però no li causa angoixa l'alteració d'aquesta
- Es mostra sensible a segons quins estímuls sensorials i evita molt el contacte físic
- D'alguna manera viu un poc en "el seu món", no sol expressar les seves emocions ni el que pensa, poques declaracions sobre el món intern
- Es molt capaç per a algunes coses i molt poc per a altres, habilitats de coordinació motora (gruixada) poc desenvolupades mentre que àrees específiques de coneixement o vocabulari són més avançades que el que correspon a la edat cronològica
- Les relacions socials es donen més com a resposta que per iniciativa pròpia

Estudiant aquests comportament podem extreure que en Xisco podria presentar característiques d'un TEA de nivell 4, segons els nivells exposats a l'inventari (Rivière, 1997). Aquest nivell té el nom de Síndrome d'Asperger, i qui el pateixen, en algunes àrees poden ser especialment competents, encara que les relacions socials sempre estaran marcades per una incapacitat per entendre les claus de la societat i les sutileses de la relació humana.

Discussió

Un cop estudiat el cas d'en Xisco, es farà a continuació una discussió final dels resultats juntament amb una conclusió del treball realitzat.

Ens trobam davant un cas al qual no se li pot atribuir un trastorn mitjançant una etiqueta. Això vol dir que en molts pocs casos es pot dir que un individu pateix un trastorn determinat amb unes característiques concretes, sinó que la majoria dels trastorns van associat a altres dificultats i afecten altres àrees cognitives i del coneixement. Aquí és on el nostre protagonista es troba, entre les característiques del TEL i les del TEA.

Tant el TEL com el TEA són dos trastorns que afecten a les interaccions socials de la persona que la pateix. Encara que cada un d'ells té unes característiques que el defineixen i poden afectar al subjecte en diferents nivells de gravetat, són dos trastorns que sovint poden relacionar-se. Dificilment un trastorn no afectarà a altres àrees cognitives, sinó que una persona que presenta TEL veurà afectades (en major o menor mesura) les relacions socials a causa de la falta d'accés al llenguatge; alhora que una persona que pateix TEA, a causa de la seva inhibició social podrà tenir menys desenvolupament en el llenguatge per falta de requeriment. Així doncs com asseguren els membres

de la Universitat federal de Río (2013) clar és que el TEL i el TEA són desordres del desenvolupament que tenen diferents definicions però que tenen en comú algunes característiques d'alteracions en el llenguatge i de comportament social.

Hem estudiat el procés i l'evolució que ha tengut en Xisco. Aquest procés va començar amb les sospites dels pares de què el seu fill tenia un desenvolupament atípic, un desenvolupament que no tan sols englobava el coneixement lingüístic sinó també l'àmbit conductual. Gràcies als estudis clínics es va descartar l'opció de tenir alguna patologia que impedís la comunicació; així doncs es va posar en marxa un estudi diagnòstic. És important destacar com les intervencions varen donar resultat, facilitant a n'en Xisco l'aprenentatge del llenguatge i fent-lo partícip de la societat comunicativa. Al principi d'aquestes intervencions, en Xisco manifestava un llenguatge exepressiu caracteritzat per frases curtes i amb una desestructuració dels components que formen les oracions, també tenia mancances en el lèxic que li dificultaven la fluïdesa verbal, la qual cosa provocava que el seu discurs en moltes ocasions fos intel·ligible. Pel que fa a la morfosintaxi, presentava problemes de concordança de gènere entre determinant i nom i també es va haver de treballar molt en la discriminació auditiva de sons, amb la finalitat de prendre consciència de les síl·labes i fonemes que componen cada paraula. Per altra banda, el llenguatge comprensiu era millor que l'expressiu, així i tot presentava dificultats a l'hora de comprendre instruccions llargues i/o complexes. Al llarg del procés, amb el suport de la família i la col·laboració dels professionals de totes les institucions, veim que en Xisco va anar evolucionant favorablement de manera que el seu llenguatge expressiu va millorar sent aquest molt més ric en vocabulari, també les seves produccions ja estaven formades per frases llargues, elaborades i ben estructurades (determinant, nom, verb i complements) i, pel que fa a la pronunciació, també va millorar notòriament, fent fàcil l'enteniment d'allò que volia dir.

Pel que fa a l'àmbit social, va passar de no tenir una intenció comunicativa a tenir un ambient social molt actiu, on li agradava jugar i competir amb els companys i relacionar-se tant amb infants de la seva edat com amb adults. Clar és que la dificultat d'expressar-se li provocava una manca d'intenció comunicativa, però de cada vegada anava adquirint més confiança en ell mateix i això el portava a mostrar-se més receptiu amb els altres individus.

La seva capacitat d'atenció també va millorar molt, era capaç de mantenir l'atenció en les activitats proposades, no abandonava la tasca i l'acabava dins el temps establert. L'atenció és un factor en el que a dia d'avui en Xisco presenta algunes dificultats, podem veure'n l'exemple observant que a les proves del CELF-IV, l'ítem on en Xisco va presentar major dificultat va ser el de repetir oracions, possiblement pel fet de que l'atenció es va veure alterada.

Per finalitzar, a dia d'avui, hem vist que el comportament i la conducta d'en Xisco presenta característiques que sí es podrien relacionar amb un trastorn exposat al DSM-IV (1995), citat a la introducció, es tracta del TPE (Trastorn Personal per Eviatció). Ja que les característiques lingüístiques són correctes, exceptuant les dificultats que es presenten quan fa un discurs narratiu extens, ens centram en el comportament conductual que presenta. Un cop més, destacar que la inhibició social, el contacte físic i les mostres d'afecte, l'observació i avaluació de moviments, l'evitació d'establir contacte ocular i la manca d'expressió sobre els seus pensaments i sentiments són alguns dels fets que porten a relacionar en Xisco amb el TPE.

En aquest estudi de cas es pretén demostrar que un procés evolutiu cap a un millor desenvolupament general (i sobretot, lingüístic) és possible. Els professionals, la família, els recursos i les estratègies d'intervenció són els factors que possibiliten aquest procés. Formar part del desenvolupament cognitiu d'un infant no s'aconsegueix amb el fet de posar etiquetes i seguint unes pautes, sinó que va molt més enllà. A n'en Xisco no se li podria diagnosticar un trastorn concret perquè va presentar característiques del retard del llenguatge, del TEL, del TEA i el Síndrome d'Asperger i del TPE, i aquí és on recau el pes de l'estudi: tots són diferents i tots aprenem a través de vies diferents, així doncs, no són les diferències allò que ens fa ser únics?

Referències bibliogràfiques

Acosta, V., Moreno, A. M. (1999). *Dificultades del lenguaje en ambientes educativos*. Barcelona: Editorial Masson.

Adrover-Roig, D., Sánchez-Azanza, V.; López-Penadés, R. (2018). Trastornos asociados a un déficit en las funciones ejecutivas y dificultades del lenguaje». E. Aguilar-Mediavilla i A. Igualada (Eds.). *Dificultades del habla, el lenguaje y la comunicación en los trastornos del neuro-desarrollo*. Barcelona: UOC.

Adrover-Roig, D., Sánchez-Azanza, V.; López-Penadés, R. (2018). Trastornos asociados a un déficit en las funciones ejecutivas y dificultades del lenguaje». E. Aguilar-Mediavilla i A. Igualada (Eds.). *Dificultades del habla, el lenguaje y la comunicación en los trastornos del neuro-desarrollo*. Barcelona: UOC.

Aguado Alonso, G. (2014). Trastorns del llenguatge. *Psicologia Del Llenguatge*, 11–38 (document hiper llarg amb més autos i altra titol wtf)

Aguilar-Mediavilla E., Buil-Legaz L., López-Penadés R., Adrover-Roig D. (2017) Language Development in Bilingual Spanish-Catalan Children with and Without Specific Language Impairment: A Longitudinal Perspective. In: Auza Benavides A., Schwartz R. (eds) *Language Development and Disorders in Spanish-speaking Children. Literacy Studies (Perspectives from Cognitive Neurosciences, Linguistics, Psychology and Education)*, vol 14. Springer, Cham

Aguilar-Mediavilla, E., Buil-Legaz, L., Esteller-Cano, À., & Pérez-Castelló, J. A. (2019). Del trastorn específic del llenguatge (TEL) al trastorn del desenvolupament del llenguatge (TDL): un canvi de concepció sobre els trastorns del llenguatge. *Llengua Societat i Comunicació*, (17), 70–85.

American Psychiatric Association (APA). (1995). *Manual Diagnóstico y Estadístico de los Trastornos Mentales DSM-IV-TR*. Barcelona: Masson.

Asociación Americana de Psiquiatría. (2013) *Manual de diagnóstico y estadística de trastornos mentales (5ª ed.)*. Washington DC.

Cromer, R. (1978). The basis of childhood dysphasia: a linguistic approach. A M. Wyke (Ed.). *Developmental dysphasia*. New York: Academic Press.

Consejería de salud (2005). *Trastorno del Espectro autista. Guía para su detección precoz*. Federación Autismo Andalucía. Edición: Junta de Andalucía.

Ehlers, S.; Gillberg, C.; Wing, L. (1999): A Screening Questionnaire for Asperger Syndrome and Other High-Functioning Autism Spectrum Disorders in School Age Children. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 1999; 29(2):129–14

FIAPAS (Jáudenes, C. y cols.) (2006): *Dossier de Prevenció i Atenció Precoz de los problemas auditivos en edad escolar (4ª ed.)*. Madrid, Confederación Española de Familias de Personas Sordas-FIAPAS (2010)

FIAPAS (Jáudenes, C. y Patiño, I.) (2007): *Dossier divulgativo para familias con hijos/as con discapacidad auditiva. Información Básica*. Madrid, Confederación Española de Familias de Personas Sordas.

Galbe Sánchez-Ventura J, Merino Moína M, Pallás Alonso CR, Rando Diego A, Sánchez Ruiz-Cabello FJ, Colomer Revuelta J, *et al.* Detección precoz de los trastornos del desarrollo (parte 1). *Rev Pediatr Aten Primaria*. 2018;20:73-8.

Jiménez Rodríguez, J. (2010). Adquisición y desarrollo del lenguaje. *Psicología Del Desarrollo En La Etapa Infantil*, 20.

McCarthy, D. (1972). Escalas McCarthy de Aptitudes y Psicomotricidad para Niños (Edición revisada de 2006). Madrid: TEA

Morton, J. B. (2005). *Understanding Developmental Disorders*. Oxford: Blackwell Publishing.

Peñafiel, M. (2013). Indicadores tempranos de los trastornos del lenguaje. *Curso de Actualización Pediatría*, 311–322.

Peñafiel M. Mejorando las habilidades en indicadores tempranos de los trastornos del lenguaje. *Form Act Pediatr Aten Prim*. 2012;5:40-6

Pérez Álvarez, M. (2015). Retard del llenguatge, la porta d'entrada al CDIAP. *El llenguatge com a motiu de consulta, la punta de l'iceberg*. Fundació *El Maresme*.

Rivière, A., y Martos, J. (1997). El tratamiento del autismo. Nuevas perspectivas. Madrid: Ministerio de Trabajo y Servicios Sociales

Rodríguez Muñoz, F. J. (2012). La conciencia pragmática de adultos con síndrome de Asperger. *Revista de Logopedia, Foniatria y Audiología*, 32(1), 21–31.

Sabater, V. (2018) Test de matries progresivas de Raven ¿para qué sirve?. *La Mente es Maravillosa, Revista sobre psicología, filosofía i reflexiones sobre la vida*.

Simms, M. D. (2007). Trastornos del lenguaje en los niños: clasificación y síndromes clínicos. *Clínicas Pediátricas de Norteamérica*, 54(3), 437–468.

Universidade Federal do Rio Grande do Sul. (2013) Trastorno del espectro autista y trastorno específico del lenguaje ¿Dos entidades diferentes o un continuo de manifestaciones neuropsicológicas?. *Medicina (Buenos Aires)*, 73(a00101s1), 10–15.

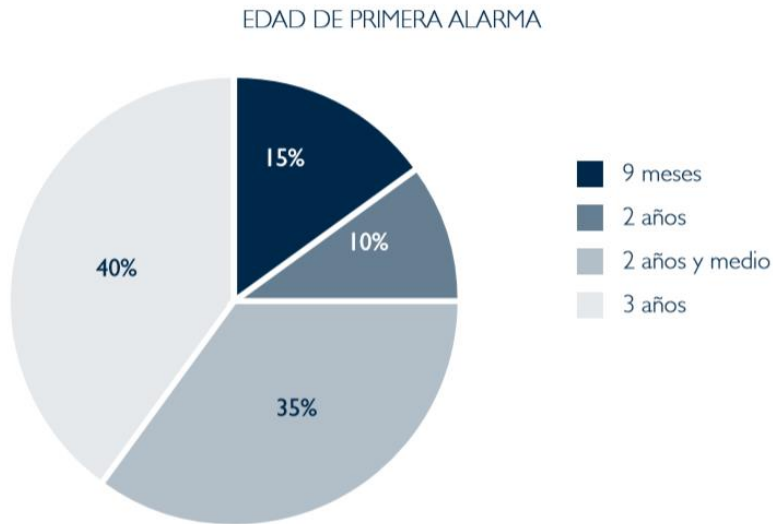
Wexler, K., & Torrens i García, V. (2001). El retard del llenguatge en l'adquisició del castellà i el català. *Aloma: Revista de Psicologia, Ciències de l'educació i de l'esport*, (9), 131–148.

Annexos

El annexos recullen informació addicional usada en l'elaboració de l'article.

ANNEX 1

Figura 1. Edad de primera consulta por alarma en retraso de lenguaje. Datos del Centro de Intervención del Lenguaje (CIL)

ANNEX 2

Interpretación de resultados

Puntuación escalar	Df a la media	Clasificación
13 y superior	≥ 1	Por encima de la media
De 8 a 12	Entre +1 y -1	En la media
7	-1	En el límite
6 e inferior	≤ 1	Por debajo de la media

Índices PPL, ILR, ILE	Df a la media	Clasificación
115 y superior	≥ 1	Por encima de la media
De 86 a 114	Entre +1 y -1	En la media
De 78 a 85	Entre -1 y -1.5	En el límite
De 71 a 77	Entre -1.5 y -2	Por debajo de la media
70 e inferior	≤ -2	16

Data de lliurament: 11 de juny de 2020

Data de revisió: arial 11

Data d'acceptació: arial 11

